Title: शिवसूत्रविमर्शिनी

Author: क्षेमेन्द्रः

Extent: ६२ पत्र Age: सं० १९४५

Subject: तन्त्र

शिव सूत्र विमर्शिनी नं०१२८

नं० ५३४

शिवसूत्रविमर्शिनी

नं. ५८१

5780
62

श्री रघुनाथ पुस्तकालय
१५८२

ॐ नमः शिवायः ॐ रुद्रदेवेन्द्रव
न्दैः समुदयन्ति यतो यत्र विश्रान्ति
मृच्छेयन्ते यस्य विश्वस्फुरितम
यमियत्यस्मै विश्वमेतत् स्वाच्छ
यानेदहे दोच्छलदम्भनमयान्तर
संदत्तं चैतन्मे शोकरे तज्जयति ॥
यदखिलैर्हेतभासा द्ययात्म श्रास
मजस्य मालोच्य हृन्नीनामिहृन्तव
नः शिवस्तत्वे व्याकरोमि गुर्वाम्ना
यविगानतः इत्कश्वि स्तुक्रि
नोम्भिवन्महेश्वरभक्तानि शंसाद्व
गीहेन्नायरदर्शनस्य नागवोध्या
दिसिद्धादेशनः शिवारायनपरः
पाँ मिश्वरनानाद्योगिनीसिद्धसं
प्रदायपविविन्नत्यदयः श्रीमत्

देवगिरौ महामाहेश्वरः श्रीमोयस
ग्रमनामा गुरुरभवत् कदाचिच्चा
सौ हेतनादर्शनाधिवासितशेयजी
वलोकरहस्यसंप्रदायो माविच्छेदी
न्याशयनोनुजिघृक्षया परेण परमशि
वेन स्वप्नेनुगृहीतोभिषिक्तप्रतिभाः ।
ह्नतः यथात्र महीह्नुनि महति शि
लानलेर हस्यमालिनदपिगम्यात्र
गहयोगेश्च प्रकाशयेति प्रबुद्धः
यासौ वनिबंधं सोमहंतीपिलोक
रसार्थनमात्रयाविर्वर्तनतः संवादी
हनस्वगोपमलीकृत्य माविशिवो
पनिबंधं सग्रहरूपार्णिशिवस्तत्रा ।
ोनतः समासमाद पमानिवस ।
मगपिगामम महाश्रीकहृदयेश्व

शि
सू
२
2

सच्छिष्येषु प्रकाशितवान् स्पंदकारि
काभिश्च संगृहीतवान् तन्मारेयपर्यशा
माणि स्पन्दसूत्राण्यस्माभिः स्पंदनि
र्णये सम्यङ्निर्णीतानि शिवसूत्राणि
तु निर्णीयंते तत्र प्रथमेन नरेश्वरभेद
वादिशांतिपक्षेणैवेन स्वपरमार्थः
शिवपद विश्वस्यात्मेति निदिशति ४४
चैतन्यमात्मा ॥ इहा चेतितस्य कस्या
पि मनाभावाश्रितिक्रियासर्वसा
मान्यत्वेपि चेतयत इति चेतनः सर्व
ज्ञानक्रियास्वतंत्रस्वभावस्तेनस
सर्वज्ञानक्रियासंबंधमयपरिपूर्ण
स्वातंत्र्यमुच्यते तस्य परमशिवस्यै
व भगवतोन्यानाश्रितांतानामर
तंत्रहीनत्वात् सर्वथापि निस्पत्व

व्यापकत्वामूर्त्तत्वायनन्तधर्मात्मात
थ्यापिनिमज्जनेनादीनामसत्वापि
संभाव्यमानत्वादस्मात्संभविनः स्वात्ते
त्र्यासेवोद्धुरीकारश्चदर्शनमित्यथर
मोनेरुपनिहेयपनस्थैनमप्रमितिभाव
क्ष्मयेनदर्शिते नेदन्तदात्मानउन
रमः कोपिभेदवाद्यायुपगतोभिन्न
भिन्नस्वभावलक्षणाचेतनसेजडत्वथा।
नात्मत्वात चिदात्मत्वेभेदात्तुपपत्ते
भिन्नदेशकालाकारैश्चिद्धविनिरु
काद्वेद्यमानद्वेतासद्भिस्थसमान
वेनत्वचिदात्माभिर्भेदस्याचानुमा
याकृतात चिन्मात्रत्वेनात्मनोस्वभा
वभेदस्याघटनादृत्यमाणनोत्या
वाह्निरिकमलसंबंधयोगेनापिभे

शि
सू
२

3

दस्यानुपपत्तेः आस्तां तस्य सर्वेपि मुक्ति
दशायां तद्रूपमनात्मनात्मवादः।
सर्वकर्मशाकानान्मलसंस्कारं संभवे
वानादिशिवाकथंचिदपकर्षे वा।
मुक्तशिवाः समागेणपवस्फुरिति
यथोक्तं चैतन्मेकपवाम्यति नाना
त्मवादस्यानुपपत्तिः स्वचिता अथ
चात्मा क इति जिज्ञासात्तदुपदेशाव
तिवोपयित्वेन शरीरप्राणबुद्धिसु
मभिन लौकिकचार्वाकै[illegible]तः स्रो
गताचारमाध्यमिकाद्युपगतानात्मा
स्रपितव यथोक्तं चैतन्यमेव तस्यैव।
शरीरादिकल्पितप्रमातृपदे प्रक
ल्पिताहंविमर्शास्तस्य प्रमातृत्वेन स
फुरणात् तथोक्तं श्रीमहत्सुविज्ञः।

टारके परमात्मस्वरूपेन्तसर्वोपा
धिविवर्जिते चेतसमात्मनोरूपस
वेशात्सिद्ध्यत्यत इति श्रीविज्ञान
भैरवेपि चिद्धामसर्वदेहेष्वविशे।
षोनास्तिकुत्रचित अतस्तन्मये
भावेभावयन्भवजिज्जन इति एत
देवयन्तःकरणवर्गोयमितिकारि
काहृदयेनसंक्षेपोपदेश्यास्मित्तिसा
भिज्ञानेश्वरेणोपदिष्टं श्रीसदे
शिवः [illegible] दमेवैतन्मतुक्तं सर्पवा।
न्मात्स्वभावः विशेषोवादनाद्भावा
भावरूपस्य विश्वस्य जगतोन्तरा।
चेतमानः कोपिकस्यापिस्वेकदा
चित्स्वभावोभवति चेतमानस्त्व
प्रकाशाविदेकीभूतत्वाच्चैतन्या।

शि
सू
५

मेव तदुक्तं श्रीमद्विज्ञानभैरवे या
वन्नवेदका एते तावद्वेद्याः कथंप्रि
ये वेदकंवेद्यमेकं तुतत्त्वंनास्त्यशु
चिस्ततइति एतदेव यस्मात्सर्वम
योजीवन्निकातिकाद्वयेन संगृही
ते यतश्चैतद्धि विश्वस्य स्वभावस्तत
एव तत्साधनाय प्रमाणादिव्याक
मनुप्रयुक्तंतस्यापि स्वप्रकाशचै
तन्याधीनसिद्धिकत्वाच्चैतत्सर्वं
शोकप्रकृत्याकेनाप्यावरीतुमशा।
कत्वान्मदाप्रकाशमानत्वात् यदु
क्तंश्रीत्रिकहृदये स्वपदा स्वशि
रश्छायांयद्वल्लंघितुमीहते पादो
द्देशेशिरोनस्यात्तथेयंवैन्दवीक
लेतियोलंघितुमीहते नस्यय

यथापादोद्देशोशिरोनसान्तर्थेयश्मि
मत्रसंवेद्यः अनेनैवाशयेनसंदे य
त्रस्थितमिमाद्युपक्रम्यनदृश्लिपरमा
र्थतत्संतेनमहताग्रन्थेनशंकरा
त्मकस्यदृन्तत्स्वरूपचैतन्यंसर्वदास्व
प्रकाशंपरमार्थसत्लीतिप्रमाणी
कृतं यदिजीवजडात्मनोविश्वस्य
परमशिवस्वरूपचैतन्यमेवस्वभावस्त
त्कथमयंवंधःइमाशंकापोनयेः
सहितयेनरथ्याचाकारप्रसंगात्र
मेषपाठतः सूत्रमाह ज्ञानंवंधः
इहोक्तप्रक्रियाविमर्शकाशमन्तरि
केनकिंचिदुपपद्यतेइतिमलस्या
पिकामंता कीदृश्यातन्निरोधक
त्वस्यादितिभेदवादोक्तप्रक्रियाप

शि
सू
५
5

तिरोहारेण मलमज्ञानमिच्छन्ति संसा
रांकुरकारणमिति अज्ञानाद्बध्यते लो
कस्ततः सृष्टिसंहृतिरिति श्रीमा।
लिनीविजयश्रीसर्वाचारोक्तस्थित्या
यः परमेश्वरेण स्वस्वातन्त्र्यशक्त्याभासि
तस्वरूपगोपनारूपया महामायाश
क्त्या स्वात्मन्याकाशकल्पेनाभिन्ना।
त्महृतिमायाश्रमावेशेन संकोचावभा
सितः स एव शिवाभेदाख्यातात्मका
ज्ञानस्वभावो मणोऽस्य तनात्मकाण
वमलस्तेन संकुचितज्ञानात्मा वे
द्यः यथा च व्यतिरिक्तस्य मलस्यानु
पपन्नेन तथास्माभिः श्रीस्वच्छन्दो।
द्योते पञ्चमपटलेऽतिदीर्घविचारे।
वितत्य दर्शितं न पश्चात्तत्रार्थो निजा

5

ष्टयासमर्थ्येऽस्मिन्कारिकाभागेन सं
गृहीतः एवमात्मन्यनात्माभिमानरू
पाख्यानिलक्षणज्ञानात्मकेऽज्ञाने न
केवलं वंधो यावदनात्मनि शरीरादा
वात्मताभिमानात्मकमज्ञानम्लं।
ज्ञानमपि वैयथ्यव एतन्मप्यवात्मना।
मापायइतिकारिकयासंगृहीतमे।
वैचैतन्मपशद्देनोक्तं यत्किंचित्स्वातंत्र्य
त्मकं रूपं तन्न चिदात्मन्यपि स्वातंत्र्या
प्रथात्मविज्ञानाकलवदपूर्णः मा।
मन्तामात्रात्मनारूपेण स्वातंत्र्येऽपि दे
हादावबोधरूपेणानात्मन्यात्मताभि
मानात्मनारूपेण द्विप्रकारमाणवं
मलमनेन सूत्रेण सूचितं नतूक्तं।
श्रीप्रत्यभिज्ञायां स्वातंत्र्यहानिर्बो।

शि
सू
९
6

स्य स्वातंत्र्यस्याप्यवोधता द्विधाणवं
मलमिदं स्वस्वरूपापहानित इति कि
मीदृगाणवमलात्मैव वंधो नेत्याह
योनिवर्गः कलाशरीरं ३ वंध इत्यनुव
र्तते योयोनेर्विश्वकारणस्य माया
याः संवंधी वर्गः साक्षात्पारंपर्येण
च तद्धेतुको देहभुवनाद्यारंभी किं
चित्कर्तृत्वाद्यात्मककलादिक्षित्यंत
त्वसमूहरूपं मायीयं तथा
कलयति स्वरूपावेशेन तत्तद्वस्तु प
रिछिनत्तीति कलाव्यापारः शरी
रं स्वरूपं यस्य तत्कलाशरीरं कर्मम
लमपि वंध इत्यर्थः यत्तदपि निर्ज
शुद्धासामर्थ्यस्वकर्तृत्वेऽभिलाषि
ण इत्यनेनैव संगृहीतम् यथा चै

तत्रथास्मदीयात्स्पंदनिर्णयादव
बोद्धव्यं यथा च कलादीनां किंचि
त्कर्तृत्वादिलक्षणस्वरूपमाणव
मलभिन्नलग्नेस्यामावरकत्वया
मलत्वेनसिद्धमेव यदुक्तं श्रीस्व
च्छंदे मलप्रध्वस्तचैतन्यं कलावि
द्यासमाश्रितं रागेणरंजितात्मा
नं कालेनकलितंतथा नियत्या
यमितं भूयः पुंभावेनोपबृंहितम्
प्रधानाशयसंपन्नं गुणत्रयसम
न्वितं बुद्धितत्त्वसमासीनमहंका
रसमावृतं मनसाबुद्धिकर्माक्षै
स्तन्मात्रैः स्थूलभूतकैरिति कर्म
मलस्याप्यावरकत्वं श्रीमालिनी
विजयेप्रदर्शितं धर्माधर्मात्मकं

शि
सू

कर्ममलावेङःत्वोदिलक्षणमिनिन
देहन्मायीयंवकार्मंवमले भिन्न
वेद्यप्रथात्मैवमायाख्यजन्मभोग
दे कर्तृत्वबोधे कार्मं चेति त्रयी श्रीमन्मा
लायां श्राणवमित्तिके सङ्कुचितः।
विशिष्टज्ञानतेष्येवोक्तं अथ क
थमस्याज्ञानात्मकज्ञानयोनिव
र्गकलाशरीररूपस्य द्विविधस्य म
लस्य बंधकत्वमित्याह [illegible] धि
ष्ठानं मातृका भेद [illegible]
रूपमर्शेममतोभिन्नवेद्यप्रथा
शुभाशुभवासनात्मकाविविधा।
ज्ञानरूपस्तस्ते तस्यादिक्षान्तरूपा
ज्ञाता माता मातृका विश्वजननी
ततत्संकुचितवेद्याभासात्मनो।

ज्ञानस्यास्याणोस्मिक्रमः स्थूलोवास्मि
शुद्धिरेहोमयान्यस्मीमादिनन्तदवि।
कल्पकल्पविकल्पकावभासपराम
र्शमयस्पनन्तद्वाचकशब्दान्तुवैयद्ध
रेणशोकस्मयहर्षरागादिरूपना
मादथानाकरंथविनिमध्यस्यात्र
ल्पयापावलेविकाः पीठोस्मयो।
महाघोरामोहयंतिमूर्जस्तुजरि
तिश्रोणिमिरोद्धाटश्रोक्तनीयाव
र्णेवर्णपाम्यष्टानज्ञालादिशाके
श्रेणीशाभिनिश्रोसर्ववीरायाग
मश्रसिद्धालिपिक्रममत्रिवेणा।
स्यापिकास्वाज्ञेपहारोद्धीवामात्व
शक्तिचक्रेत्वबिनाशक्तिरयिहा।
ज्ञो नदपिहानादेवत्वंनरमदान्त

शि
सू
८
8

संविद्वैध्यमाहात्म्यमप्यलब्धविश्रां।
तीति वहिर्मुखाभिमतज्ञानमानीति शु
क्रैवैषां बंधकत्वोक्तिः यतश्च शाम्भ्रा
शिसमन्वयस्येतिकारिकया ऽस्वस्वरूपा
वरणे चास्य शक्तयः सततोत्थिता इ
ति च कारिकया संगृहीतं श्रेष्ठेन।
हेयप्रशमोपायमपि पर्यविश्रांतिस
नवमादिशति उद्यमो भैरवः यो
यं प्रसरद्रूपाया विमर्शमय्याः संवि
दो झगितिस्फुरत्तात्मकपरप्रतिभो
न्मजनरूप उद्यमः स एव सर्वशक्तिसा
मरस्येनाशेषविश्वभरितत्वात्सक
लकल्पनाकलांकवलनमयत्वा
च्च भैरवात्मकस्वस्वरूपाभ्यवाक्तिहे
तुत्वाद्भक्तिभाजामंतर्मुखैवेनतत्वा।

वधानतयनावांजायतइत्युपदिष्टंभ
वति उक्तंचश्रीमालिनीविजये
अकिंचिच्चिंतकस्यैवगुरुणाप्रति
बोधतः जायतेयःसमावेशःशां
भवोसावुदीरितइति अत्रहिगुरु
णाप्रतिबोधतइत्यत्रगुरुतःस्वसा
म्यातिबोधतइत्यस्यार्थोगुरुभिरादि
ष्टः श्रीस्वच्छंदेप्युक्तं आत्मनोभैर।
वंरूपंभावयेद्यस्तुपूर्ववत् तस्यमंत्रा
श्चसिद्ध्यंतिनित्ययुक्तस्यसुंदरीति:
भावनेयंचैतन्यस्योद्यन्तृतापदविम।
र्शनमेवयतस्य यत्कचितात्वसत्का।
स्यतःस्यादपरोदयः उन्मेषःसतु
विज्ञेयःस्वयंतमुपलक्षयेदित्यनेन
संगृहीतेयंजगतितिपरप्रतिभात्मे

शि
सू
२५

भावहंभोपायिकां भैरवसमापत्तिम
ज्ञानबंधप्रशमैकहेतुं प्रदर्श्यैतत्सम
रामर्षप्रकर्षोद्भाष्यानमपिप्रशांत
भेदावभासंभवतीत्याह शक्तिचक्रा
नुसंधाने विश्वसंहारः योयंपरप्रा
तिभोन्मज्जनात्मोद्यन्ततास्वभावो भै
रवउक्तोस्यैवानंतबहिर्देहाद्यात्म
तया निःशेषशक्तिचक्रक्रमाक्रमा
क्राममप्यतिक्रांतक्रमाक्रमातिरि
क्ततदुभयात्मनस्याप्यभियोगेन ना
नाप्यनेतद्रूपानुमतापरासंवे[illegible]पा
क्तिःकार्म्यक्तिययास्वभिन्नावाच्या
ह्लीमास्वभूतिपरप्रमातृविश्रांते
श्रीमत्स्वच्छन्दादिशक्तिचक्रस्फारः
णात्माक्रीडेयमादर्शितनाः तेसेनद

भासितस्यशक्तिचक्रस्यहृस्यास्त्रा
यास्त्रातन्तीमायत्तस्थाने यथोक्तवि
नक्रमविमर्शनेन तस्मिन्क्षणिका।
लाग्न्यादेश्चरमकालान्तस्यविश्व
स्यसंहारोदेहात्मतयावास्थितया
वावस्थितस्यापिमतः परमेविद
ग्निसाद्भावोभवतीत्यर्थः उक्तंच
श्रीभर्गशिखायामन्तःस्वचकालच
कलाकलापविकारजालंप्रति
पन्नसात्म्येकात्म्यनानात्मवि
क[illegible]नेनदाहसर्वैकवलीक
रोतीति श्रीमद्वीरावलावप्यत्र
यत्रसर्वेलयंयान्तिदह्यन्तेतत्त्वसञ्च
याः तांचितिंपश्यकायस्थांकाला
नलसमत्विषमिति श्रीमालिनीवि

शि
सू
१०

10

जेयपि उच्चाररहितं वस्तु चेतसैव।
विचिंतयन् यं समावेशमाप्नोति।
शाक्तः सोऽत्राभिधीयत इति उक्तो।
तदेवं भगवता निरूपिते एतच्च समस्तरू
वरूणोपासनयाभिव्यक्तिमाया।
मीलितेनापि कमुन्मीलितं एतदेव
यसोन्मेषनिमेषाभ्यामिति यदा
लोकत्रं ससृष्ठ इति चशब्दमवरमा।
स्रोकाभ्यां संगृहीतं एवमुपसं
हृतविश्वस्वसमाधिमुख्यानभे
दः कोऽसौ माह जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त
भेदेत्वर्याभोगसंभवः समनन्तरोक्ति
रूपविषमाणो नाजाग्रत्स्वप्नसु।
षुप्तभेदे नानारूपे पृथक्त्वावभा
से उद्यमो भैरव इति ललितस्यसू

स्तात्मनः सर्वदशान्तस्सन्तस्यान्तर्यस्य
यस्याभोगश्च मत्कारस्तस्य संभवोनि
समेवन्तर्यच मत्कारमयत्वेशोक्तम
ह्यायोगस्तुक्तस्य भवतीमर्थः केचि
त्वभवरन्ति संविदितिस्वच्छार्थेयट
नियतश्च येषांस्तुः पुष्पसंकाशाः
समंतात्दवभासते आह्लादनसम
र्हेन जगदाह्लादयेत्वाणात् तद्वा
हे विमहायोगीयदापर्यटनेमंहो
ज्ञानेंदुः किरणैः सर्वंजगत्विवेस
मस्तके आह्लादयेत्समनान्तदवी
च्यादिशिवांतकमिति श्रीचंद्रस्ता
नेजगदादोत्वर्याभोगमयंत्वमहा
योगिनोदर्शाने संदेत्वजगदादि
विभेदपीतिकारिकयासंगृहीतम

शि
सू
॥

रिकयासंगृहीते पतज्जाग्रदादित्रयं
सूत्रत्रयेण लक्षयति । ज्ञानंजाग्र
त् स्वप्नो विकल्पाः अविवेको माया
सौषुप्तं ८ ९ १० सर्वसाधारणार्थ
विषयं बाह्येन्द्रियजं ज्ञानं लोकस्य जा
ग्रज्जागरावस्था यत्तु मनोमात्रजन्या
असाधारणार्थविषया विकल्पाः ।
स्वपवस्वप्नः स्वप्नावस्था तस्यैविध
विकल्पस्य यथावदज्ञानं यस्त्वविवेको
विवेचनाभावोऽख्यातिरेतदेव माया
रूपं मोहमयं सौषुप्तं सौषुप्तं लक्ष
यन्नामसंगाढश्लेषायामायायाश्र
पिरूपत्वं स्वप्नोऽपि वेद्यपोना
प्यनेन लक्षणेनेति सुषुप्तिदायारा
दिदशासर्वत्रैरूपमस्तीति दर्शितं न

याचात्रयद्यत्त्वमदृशोवितंश्रयमम
विकल्पंकृत्वानेमाजागरायेतनत्र
विकल्पाःसात्त्वमःनत्वाविवेचने।
सोऽहमे सोऽहमेयद्यपि विकल्पा।
नेमेवेमेते तथापितन्नविविद्वा।
यांतथाचित्तजाग्रज्ज्ञानमिवतद्ने
तरंससंस्कारकल्पोविकल्परूपमहड
चित्तःस्वप्नोऽप्यहेयवकिंचयोग्याभि
प्रायेणश्रयमंतद्वारणाद्रूपंज्ञाते
जाग्रत् तत्स्वस्वप्नमयश्रवाहद्रूप
विकल्पाःस्वप्नः ग्राह्यग्राहकभेदा
संवेतनद्रूपश्चसमाधिःसोऽहमहमि
त्यप्यनयापद्वोऽहमात्मादर्शिनं स्वत
यवत्यौएवंप्राज्ञेजागरादीनांप्र
सगात्तवेयक्तनोयोग्याभिप्रायेण

पि अहंइदंइदमेवचअहंइदंस्वअहंइदं।
वेद्याभेदनाभेदो निरूपितः एवंलोक
योगयतुसारेणव्याख्यातेजाग्रदादि
त्रयेशक्तिचक्रसंधानादिस्वसंस्कारे
णयस्त्वर्थीभोगमयत्नमभेद्यव्या
प्त्यात्मकेस्फुरति मतद्वारेणापि।
रोहणत्वर्थानीतेपूर्वोक्तेचैतसमा
विशन् ॥८१॥ त्रितयभोक्तावी
रेशः एतज्जाग्रदादित्रयशक्तिच।
क्रेसंधानवृक्यात्वर्थानंदाङ्कूरे
तेयस्तमस्तामर्षोत्रप्रवेशप्रकर्षो
हिगलितभेदंसंस्कारमानंदरसप्र
वाहमध्यमेवपश्यतिसत्रितयस्या
स्यमीकीचमत्कृतीतनयवत्रिभुवा
मस्तयज्ञोऽसंभोक्तायस्मप्रकोर्ति

तः वैदैनतुभयंयस्तसमुंजातोन
लिप्यते इतिनीआरिस्मपन्तस्वा
त्मसाज्ञाएयोयेपरमानंदपरिप
र्णैभिदत्रसनश्रवणनोवीभएा
मिंद्रियाणामीश्वरः स्वामीश्रीसं
ध्यानैभैरवसमाद्भुप्रविष्टोमहात्मा
येमुच्यते यत्स्यैवंविधोनभवति।
सजागरायवस्थाभिर्भुज्यमानो।
लौकिकः पशुरेव योगयपीसंथा
रणाभ्यासाद्भुठानवोरेश्वरोपिबद्ध
भपवेयफलंभवति यतश्चयोगी
स्वछंदयोगेनस्वछंदगानिचारि
णा सस्वछंदपदेयुक्तः स्वछंद
परतोत्रजेत इत्यादिनास्वछंदा
दिपासेषुविनायदर्शिते स्पंदेपि

शि
सू
१३

13

तस्योपलब्धिः सततं त्रिपदाव्यभि।
चारिणीमादिकारिकयान्तस्मुहृद्दी
ते किमस्य महायोगिनः काश्चि।
न्नाधिरोहक्रमासन्ना भूमिकाः
सन्ति याभिस्तनोर्ध्ववर्त्तिनीं भूमिं ले
त्यानेसंतीमाह ॥ विस्मयो योग
भूमिकाः यथा सातिशयवस्तुद
र्शने कस्यचिद्विस्मयो भवति त
थास्य महायोगिनो निस्तनतद्वेद्य
वभासामर्शी भोगभूतिः स्वात्मा
तिशयनवनवचमत्कारविद्धः।
स्वात्मावेशवशात्स्मेरः सर्वत्रमि
तविकासितसमस्तकरणचक्र।
स्य यो विस्मयो न विच्छिन्नानंदरसा।
स्वमपरित्रमनेन मुक्तंस्त्राम

योयमाणतायवयोगस्यपरतत्वे।
कस्यसेवेयंयिमोभूमिकास्तद्यथोरा
हविंश्चातिस्तविकाः परिमिताश्च
मयोनन्तकेदविंहायत्रभवहूनयः
तडेकेष्वीकुलपुकौ श्रात्मावेवात्म
नाज्ञानोयद्राभवतिसंस्कृदीर तदावि
स्मयमात्मावेश्यात्ममेवप्रपश्यती
ति यतश्चतमपिष्ठात्मभावेनस्वभा
वमवलोकयत् स्मयमानइवास्ते
यत्तसेयक्रहतिः ऊतइतिकावि
कयासंगृहीतं ईदृग्योभूमिकासमा
पन्नस्यास्ययोगिनः ॥ १२ ॥ इच्छाशक्ति
रुमाकुमारी योगिनःपरभैरवतां
समापन्नस्येच्छासाशक्तिरुमाप
रेवपारमेश्वरीस्वातन्त्र्यरूपासावकु

शि सू ५

15

मारीविश्वसर्गसंहारकारीआयरा कु
मारकीआयामितिपाठात् अथवा ।
केभेदाकापिकामायाश्रमिंमारय
ति अत्रभिन्नप्रसरांकरोतितस्याला
कुमारीवपरात्वपभोग्याभोज्यैकात्म
नस्फुरती अथवयथासाकुमारीपरि
त्यनसर्वोमय्यमहेश्वरैकात्म्यसाथ ।
नारायनायनित्योद्युत्थानश्चैवास्य
क्षेयसमकृभिरित्यमेवपाठोद्द ।
ष्टोव्याख्यातश्च अमेस्तुशक्तिरम
तिपठित्वाज्ञानक्रियापदोस्याःश्री
कंठोव्याख्यातः यवनलौकिकव
दस्ययोगिनःस्थलेष्ठापित्वपराश
क्तिरेपवसर्वत्राप्रभिहता नतुकेः
श्रीमत्स्वच्छंदे सादेवीसर्वदेवीनां ।

नामस्यपेक्षतिष्ठतियोगमायाश्रा
तिष्ठत्त्ररक्तमारीलोकस्याविनीति
श्रीमृत्युंजयभटारकेपि साममेश्चा
पराशक्तिरविलुप्तास्वभावजा व
ह्नेरूष्मेवविज्ञेयारश्मिरूपारवेरिव
सर्वस्यजगतोकापिसाशक्तिःकार
णात्मिकेतितदेतन्नहीछानोदन
स्यायेप्रेरकत्वेनवंनैते अपितात्म
वलस्पर्शास्तुरूपस्तन्तमोभावेन
दिनिकारिकयाभसाधनिपादिंत
ःस्पासम्महेतुस्य ८ हृदयश
रीरं यद्घटस्यवाह्यमाभ्यंतरंवा
नतत्सर्वमहमिदमितिसदाशिव
वेदहासमापन्नास्तागकल्पमस्य
स्फुरतितिभेदेन शरीरंवदेहयोश्रा

शि सू ५

15

णक्ष्मरूपं नीलादिवद्दृश्यं न तु पश्य
वद्दृश्यतया भाति यद्वै देहवालेवस
वेद्यस्यमस्तराणवसवदविभक्तैवश
क्तिपनिर्भवति यथोक्तं श्रीविज्ञानभै
रवे जलस्येवोर्म्मयो वह्नेर्ज्वाला भा
गाः प्रभा रवेः ममैव भैरवस्यैता वि
श्वभंगयो विभेदिता इति एतच्च भो
क्तैव भोग्यभावेन सदा सर्वत्र संस्थि
तः इत्यनेन संगृहीतं यच्चेदं सर्वे
स्पष्टमयशरीरतया सूक्ष्मान्तःस्पश।
गीरस्पष्टरूपतयैकत्रैव प्रकाशना।
स्वङ्काशानडेवटमपित्र ख स्यि
दयेचित्तसंघटाद्दृष्टयस्वापदर्शनं
विष्वग्निष्ठास्यान्तरात्मिप्रकाशो
स्पदयं तत्रचित्तसंघटास्वतनस्व

लतस्थलतनलदेकाग्रीभावक्रमात् ह
दयस्य नीलादेः प्राणत्र्यात्मनः स्व
प्रस्यैवेनदभावत्तृपस्य सूक्ष्मस्य दर्शने।
सम्यग्ग्राह्यग्राहकविभेदेन यथावस्त
स्थगकलनया प्रकाशने भवति वि
श्वकाशनामभिनिविशमाने हि वि
नेतदाख्यविमेवविश्वं पश्यति त।
उक्तं श्रीविज्ञानभैरवे यथाकाश
विलीनात्तः परंसम्पुटमध्यगः श्र
नन्यचेतासभगोपरंसौभाग्यमा
याद्भिः परंतत्त्वं सौभाग्यं विशेष
रतापतिः तन्वहनि समापन्नं योगि
नस्त्वाद्यपश्रीमन्तत्रक्षोदेपि सर्व
सर्वं प्रभुनेत्रमात्रं तं विंदियं तत्त्व स्था
वरंजंगमं चैव चेतनाचेतनं स्थिते

शि
स्त
१८

76

अथानेनाप्यसर्वं तु सामरस्येन संस्थि
तं इति संवेदेत तथा स्वात्मन्यपि ह्याना
त्सर्वैश्वर्यभविष्यतो मनो नैनं तत्स्वगृह्णी
ते श्रेयैरेणायां न रमाह ॥ ९ ॥ स्फुरत
त्तं संधानाद्वा पश्यशक्तिः स्फुरन्ता
त्र्यपरमशिवाख्ये तत्र यदा विश्वमत्र
स्य तेन तन्मयमेव तदेति तदा वि
यमानापश्याख्ये वृथशक्तिर्यस्मात
दृगंय सदाशिववीरस्य स जगतः
पतिर्भवति तदुक्तं श्रीमहालक्ष्मी
कौलार्णवे दीक्षा सिद्धौ नेव शाक्ता
प्रमयाः स्त्रीभस्य सर्वकाः संयात स्व
तेदेव विकल्पानाहंति षोडशी श्री
विज्ञानभैरवेन संवेदेहं चिन्मय
हि जगद्वापरिभावयेत स्फुगपति

विकल्पेनमनसापरदितिमोहवश।
ति तदेतत् इतिकायसंसवित्तिःक्री
डितेनाखिलंजगत् सपश्यन्सतते
युक्तोजीवन्मुक्तोनसंशयइतिकारि
कयांसगृहीतवान् ईदृग्ज्ञानरूप।
स्यास्ययोगिनः १८ वितर्कआत्म।
ज्ञाने विश्वात्माशिवएवास्मीतियो।
वितर्कोविचारस्तदेवास्यात्मज्ञा।
नं तदुक्तंश्रीविज्ञानभैरवे सर्वज्ञः
सर्वकर्ताचव्यापकःपरमेश्वरःस।
एवाहंशैवधर्माइतिदार्ढ्याच्छिवो।
भवेदिति स्पंदेप्ययमेवात्मनोग्रहइ
त्यनेनैतदुक्तं तत्रात्मनोग्रहणं
ग्रहोज्ञानमेतदेवयद्विश्वात्मकशि
वाभिन्नत्वमित्यपर्यायोविवक्षितः।कि

शि
सू
९

17

◌ेवास्य ९ लोकानंदः समाधिसुखं
लोकनेइति लोकोवस्तुग्रामः लोक
यतीतिचलोकोग्राहकवर्गः तस्मि
नस्फुरतिसतियाह्ययाहकसंवित्ति
स्वास्वास्वासर्वदेहिनां योगिनीत्व
विशेषोयस्संबंधस्तावधानतेति श्री
विज्ञानभट्टारकनिरूपितनीत्याप्रा
मात्रपदविश्रामवधानोतस्यमत्का
रमयोयआनंदयतेदेवास्यसमाधिः
सुखं तदुक्तंतत्रैव सर्वंजगत्स्वदेहं
वास्वानंदभरितंस्मरेत् युगपत्स्वा
मृतेनैवपरानंदमयोभवेदिति य
तश्च इयमेवामृतप्राप्तिरित्यनेनसं
गृहीतवान् अथचयदस्यस्वात्मारा
मस्यसमाधिसाधनदेवतत्तदृशाम

वलोकयतां लोकानामानंदसंक्र
मणप्रक्रमस्यानंदाभिव्यक्तिपर्य
वसायि भवति यतदपि श्रीवद्द।
ज्ञानंग्रंथेश्रागक्रेनसहसंवादं य्र।
येहृशास्यास्ययोगिनोविभूतियो
गंदर्शयति १८ शक्तिसंध्यानेश
रीरोमतिः स्रष्टाशक्तिरुमाकुमा
रीतिसत्वेनयास्यशक्तिरुकार्त
मेवयदासंवेयेनदोफनमनर्दयो
भवतिनदानंदरूपेनास्ययथाभि
मंतशरीरसुमयने तउकंश्रीम
त्सुजयभटारकेनतः यवंतेनेश।
क्तिर्लदयहीनानिरामया स्रष्टा
सान्तविनिर्दिष्टास्तानस्पक्रिया
त्मिकेसुपक्रमस्यायोनिः सर्वदेवा

शि
ह
१८

18

नांशक्तीनांचाप्यनेकथा ग्रीषो
मात्मिकायोनिस्तस्यांसर्वैश्वर्वने
नैशनिशक्तिसंधानमाहात्म्यंतत
मीकोलार्णवेनसंधानंविनादीता
नसिद्धीनांचसंवेधाने नमंत्रोमत्र
युक्तिश्चनयोगाकर्षणंनत्यमादि
नाशन्तिपादिने यतन् यथेच्छा।
व्यक्तितोयानाजाग्रतोथ्यांसादस
यितो सोमसूर्योदयेकृत्वासंध्या।
दयतिदेहिनइत्येनेनंसरहीनम
देहिनोयत्कदेहवासनस्ययोगि
नोयदिदिस्यन्नानयांतलनदसर्वे.ने
मोणादिद्वयंपाथातामहेश्वरः प्रका
शानंदात्मनयासोमसूर्यद्वयवाह्य
मीलनेनसोमसूर्यसामरस्यात्म

नश्चपाकेनदयंकृत्वावह्निर्मुखे।
वाह्निनेनतामासाद्यसंपादयन्ती।
तिहस्यार्थः तथास्वमेप्यभीष्टार्था
न्प्रियेनस्मोकप्रतिपादितस्वमस्वा
नेच्छेयशतिष्टङ्गोतेयोजितस्तिसंपद
निर्णयेमय्येवदर्शिते अस्माग्रप्य
स्यपथाभिलषिताः सिद्धय पत
न्माह्यान्येनैवासंघटनेइमाद्द १९
भूतेसंघातभूतपृथक्विषसंघटा
भूतातिशरीरघाणभावाभ्यात्मका
तित्वांककविदारणायतनादेसंघातं
पतितेषणंव्याख्योभूपशमादेष्ट
थकंशरीरादेर्विश्लेषणंदेशका
लादिविप्रकृष्टस्यचविषयस्यसंघ
टोज्ञानविषयीकार्यनादिकस्यष

शि
स्त
१९

19

वैकृणशक्तिसंस्थानेसतिजायते य
तश्चसर्वागमेषुसाधनाधिकारेषु
स्थितदेवसंपदे उर्वेलोपितदाक्रा
मयतः कार्यंप्रवर्तते श्रीस्वच्छन्दे
उभुदोवतथायोनिबुभुक्षितस्तइति
स्तोनिर्विलिष्ठिकादेहतस्याश्चाज्ञा
नतस्यतिः तदुक्तंशिवसूत्रेवृत्त
तः साध्यादेहत्वकेति यथावस्थी
स्फुटोहृदः सावधानेपिचेतसः श्व
यः स्फुरत्तराभातिस्ववलोध्योगा
भावितः तथायमस्माचेत्तद्विवरा
त्रयथास्थिते सतथावलमाक्र
म्यतविरामेप्रवर्तते इत्यादिनाव
श्रुतिसंदेशोपपत्तिकंदर्शितं य
दात्वभिसंसिद्धोरतभिलषत्विशा

त्मशय्यामिच्छति तदास २४ शुद्ध
विद्योदयात्स्वकैशत्वसिद्धिः वेश्या
त्मशय्यावांछयायदाशक्तिसत्व
नैतदाहमेवसर्वमितिशुद्धविद्या।
यातद्याह्विश्वात्मकस्वशक्तिवैके
शान्तरूपंमाहंरूपधर्मस्यसिध्यति
तउक्तंश्रीस्वच्छंदे तस्मात्सात्त्वप
राविद्यायस्माद्स्मान्नविद्यते वि
दतेह्यत्रगुणपत्स्वैज्ञादेशणान्
परात् वेदनानादिधर्मस्यपरमात्
मनाबोधना वर्जनापरमात्मने।
तस्माद्विद्येतिसोच्यते तत्रस्थोवे
नयैतेजः परंपरमकारणं पश्यति
लिंगसिद्धकैतत्रस्थः शिवतांव
जेदिति तदेतत् दिदत्त्रयेवसर्व।

शि
सू
२१
20

मदाबाह्यभावनिष्ठते तदाकिंबहुनो
कैनस्वयमेवाववोध्यते इमनेनैवसं
गृहीते यदान्तस्वात्मारामतामेवेच्छ
तितदास्य ॥२१॥ महाह्रदानुसंधानान्
मन्त्रवीर्यानुभवः पराभट्टारिकासंवि
दिच्छाशक्तिप्रस्तावस्थलमेयद्रूपा
पर्यन्तविश्वंवमन्तीखेचरीचक्राय
शेषप्रवाहरूपत्वेनैकरसत्वाना
मनन्तगम्भीरत्वादिधर्मयोगान्महा
ह्रदस्तस्यानुसंधानादन्तर्मुखत्वेनस्व
वात्मनतादात्म्यविमर्शनादुद्य
माणस्यशब्दराशिस्फारात्मकस्य
पराहन्ताविमर्शमयस्यमन्त्रवीर्यस्या
नुभवः स्वात्मरूपतयास्फुरणंभवः
ति ॥ तदुक्तंश्रीमालिनीविजये या

साशक्तिर्जगद्धात्रीस्त्रपक्रमेच्छा
दिशस्त्रुवजगंसचाशाङ्कद्रूपतया
मात्मकामालिनीत्रूपतामेशक्षवि
स्पमंयीपाकैः प्रदर्श्यतनपवमंत्रोद्धा
रोदर्शितनइतिपैरवशक्तिदेहास्पदा।
स्तनलदत्तुसंथानान्मातृकामालि
नीस्तनमंत्रवीर्यात्तुभवइतिप्रक्त
स्तुके पतदेवनदाक्रमवलंमंत्राइ
त्माङ्कत्माभम्माप्रतिपादिन तद्देव
वैनममात्मेम्रपक्रमतनत्वातंय्या
वभासितनद्व्यानिमंग्य वंमेव
वेयंयथोन्मोत्सुमानमकैभरवसमा
पत्तिः षशमयंतीविस्पर्श्वानंदात्म
नमयंकरोति सर्वोम्पसिद्धंदत्र।
वीर्यात्तुभवेयंतनादद्यतीतिधाम

शि
सू
३१

बोधायप्रथमात्मायंप्रथमतन्मेष उ
क्तः अत्रतन्मध्येशाक्तिस्वरूपमुक्तेत
स्तांभवरूपस्यशाक्तिममाश्रदर्शना।
भिप्रायेणेतिशिवे इतिशिवसूत्रवि
मृतैशांभवोपायप्रकाशनःप्रथम
उन्मेषः ११ ॐनमःशिवाय इदा
नींशाक्तोपायःप्रकाश्यते तत्रशा
क्तिमंत्रवीर्यस्फारस्वरूपनिश्चयमोम
यंतस्त्वितितत्स्वरूपविवेचनपरः
सूत्रमेवांतरसारभ्रमाणोमंत्रस
रूपेभाविनिरूपयति चित्तंमंत्रः चे
त्यतेविमृश्यतेनेनपरंतत्त्वमिति।
चित्तंसर्वस्फुरत्तासतत्त्वप्रासादशा।
एवादिविमर्शरूपसंवेदनंतदेव
मंत्र्यतेगुप्तमंतरभेदेनविमृश्यते।

परमेश्वरस्वरूपमनेनेतिकृत्वा मंत्रः
अतएवचपरस्फुरत्तात्मकमननध
र्मात्मताभेदमयसंसारप्रशमनात्म
कत्राणधर्मताचास्यनिरूप्यते अथ
चमंत्रदेवताविमर्शपरत्वेनप्राप्तत
त्सामरस्यंसाधकचित्तमेवमंत्रः न
तुविचित्रवर्णसंघटनामात्रकं य
दुक्तंश्रीमत्सर्वज्ञानोत्तरे उच्चार्य
माणायेमंत्रानमंत्रांश्चापितान्विदु :
मोहितादेवगंधर्वामिथ्याज्ञानेनग
र्विताइतिश्रीनेत्रसद्भावेपि मंत्रा
णांजीवभूतातुयास्मृताशक्तिरव्य
या तयाहीनावरारोहेनिष्फलाःश
रदभ्रवत श्रीश्रीकंठीयसंहितायां
तु पृथकमंत्रःपृथङ्मंत्रीनसिद्ध्य

शि
२२
निकदाचनज्ञानमखिलमिदंसर्वमम
ध्यानेवसिद्धानीमत्के पतस्वसंदे
समासाधकाविनेननेनेनेशिवधर्मि
णइतिभगवाश्वतियादिते श्रमच ।
प्रयत्नःसाधकः यथोक्तरूपस्यमं
त्रस्यात्रुसंधानात्प्रथमोन्मेषावहं ।
भप्रयतनानामाश्रकृतकोयः प्रयत्न
सएवसाधकोमत्रायित्तन्मंत्रदेवता
तादात्म्यप्रदः तडकेष्णीनत्रसस्नावे
शामिषंत्तयथावस्थःसपश्यपशक्ति
निःशिवेयत्तिसमाकर्षयेयश्चदेगेन
सहजेनतः तदुदेवाहियोगीन्द्रोम
नोविंडंविकर्षयेत्त यथाशरोयत्र
संस्थायतेनानाऽसयावति तथावै
उर्वरारोहुजमोरेणवयावति इति

अमत्रापितद्रुद्दोमंत्रसञ्ज्ञावइति
अत्रहितदिदमकृतकनिजोद्यो।
गबलेनयोगीन्द्रोमनःकेंदविंदवि
कर्षयेत्परप्रकाशात्मतांप्रापयेदि
ति तथाविदुःपरप्रकाशोकृतको
यत्तेनात्मनोस्फारणथावनिप्रसरनी
मर्थःपतत्स्पंदे अयमेवोदयस्त।
स्यध्येयस्यध्यायिचेतसि तदात्मता
समापत्तिरिच्छतःसाधकस्ययादि।
मनेनोक्तं ईदृशसाधकसाध्यस्यमंत्रे
स्यसर्वोपदिमंवीर्यंलक्षयति २ वि
द्याशरीरसत्तामंत्ररहस्यं विद्यापरा
द्वयप्रथाशरीरंस्वरूपंयस्यसविद्या।
शरीरोभगवांशद्वराशिस्तस्ययास।
त्ताशेषविद्याभेदमयसरणोहंविमर्श

शि
सू
२२

23

नात्मा स्फुरत्ता सा मन्त्राणां रहस्यमुप
निषत् यदुक्तं श्रीनेत्रे सद्भावो सर्वव
र्णात्मका मन्त्रास्तेच शक्त्यात्मकाः प्रि
ये शक्तिस्तु मातृका ज्ञेया सा च ज्ञेया
शिवात्मिकेति तेनैव चायमर्थोऽतिर
हस्योऽपि वितथस्फुटीकृतः तथाच
ग्रहे देवेशा ह्याकाशसमयोस्तथा द
भकौटिल्यनिरतालोलार्थाः क्रिया
योगिकाः अस्मात्तु कारणाद्धि विमर्य
वीर्यं प्रगोपितं तेन शुभेन नेत्रमाः शे
षावर्णात्मके वलाशनिपीठिकावं
यं विधाय यास्मात्तु मातृकादेविपर
तेजः समन्विता तयाश्चामिमिदं विश्व
सकलभुवनं येनके तत्रस्तंच यदादे
विद्यापितच स्वर्गार्पिते प्रवर्णस्या

यथावर्णः स्थितः सर्वगतः प्रियेत।
थाहं कथयिष्यामि निर्णयार्थं स्फुटं
नैवरूपक्रमस्य यासा शक्तिः परात्म
न्मानिराचारेति कीर्तिता ह्यविंडव
हृयितातः स्वभुमत्सुजगाकृतिः तत्र
स्वमामस्वभागेन किंचिन्ममतेन मे
चेद्शाग्रि रविनन्दनैर्भुवनानिवन्दे
शदितेनोदंरीतेयादेवीविषमस्थव।
सागता षट्त्रिंशातिनादेनयेरेण।
तानत्वपिणामध्यितावोदरस्थितवि
दुतावस्वर्णिनि तावद्दम्रमवेगत।
मध्यंनेशक्तिविग्रहः भेदान्तप्रथमा
स्त्राविंदवस्वितिर्वर्यसः उस्थिता।
स्वयदानेनकलास्तस्मात्तुकेउली
वत्वक्कलमयाविंडः शमेरुद्रगः

यधुः मध्यमंथनयोगेन क्ष्टजंतेजा
यतेशिवे ज्येष्ठाशक्तिःस्मृतामात्रवे
उद्धयसमध्यगा विंदुनादोभमाया
तोगेयेवामृतकुंडलीरेखिनीनाम।
साज्ञेयाउभौविंहृद्यांतगो त्रिपथा
सासमाख्यातारौद्रीनाम्नात्तुगीय।
ते रोधनीसास्वस्वहृदिष्ठामोत्तमार्ग
निरोधनात शशांकशकलाकारा
शेविकावावंचोद्दिकाः यकेवेस्यप
राशक्तिलिपामातृप्रजायते स्या।
भ्योप्युक्तोविश्वकायः सांजनोनवव
र्गकः नवधाचःमृतामात्रनववर्गो
पलक्षिताः पवमेघगतोदेविसमश्रा
दिरनुक्रमात नवंपचविधाप्रोक्ता।
गातस्थासरनायिकेः स्वरद्वादशागा

देविद्वादशास्याः तदा कला यकारा
गविलकारांतास्थितांपंचाशतामि
दा क्षांतस्याप्यकारेणवाशेमाकंठेश्व
कार्द्वितीयकाः त्रिगुणवान्तर्ज्ञात
मातृकामूलेसदास्थिता जिकाये
वर्णेनिष्पत्तिभेवमत्रनसंशयः एवं
शब्दस्यनिष्पत्तिः शब्दान्मंत्रवर
मिमादिनाग्रंथेनपरभैरवीयपरवा
क्भक्षात्मकमातृकानयवर्ज्यष्टा
गोक्षत्वाविशक्तिप्रसरसंभेदवैवि
च्येणसर्ववर्णोदयस्योकत्वाद्वर्णे
संघट्टनाशरीरतांगतमंत्राणांसर्वा
भगवतीमातृकातद्रूपाविद्याशरीर
सत्तारहस्यमितिप्रदर्शितं प्रमाग
मेचमातृकामालिनीप्रस्तारसर्वके

शि. सू. ५५

मंत्रोद्धारकथनस्याप्ययमेवाशयः रह
स्यागमसारसंग्रहरूपत्वात्त्वन्या
गमसंवादोऽस्माभिः कृत इति।
नास्मभ्यमत्यपि न त्वेवमपि संवा।
दितेऽप्यागमेऽपि रहस्यार्थो न बुद्ध्य
ते तस्मात्सहृदसम्पद्योक्तार्थो एव
च सत्त्वार्थं तदाक्रस्य बलमत्राऽस्य
नैनकारिकाद्वयेन संगृहीतं येषां
त्वेवंविधमनन्तमन्त्रवीर्यप्रोत्कमहा
दानुसंधानोपायिकमपि परामर्शो
त्थानं पवनस्फुटयोगो भवति श्री
नात्रभैरवकमात्रं न विंदुनादादिका।
लाजनितान्यामि न सिद्धिप्रचितं रो
हतितेषां ३ गर्भे चित्तविकासोऽवि
शिष्टविद्यास्वप्नः गर्भो व्याप्तिर्देह।

मायातत्त्वतदात्मके मितमंत्रसिद्धिप्र
पंचे यश्चित्तस्य विकासस्तावन्मात्र
प्रपंचे संतोषोसौ वैवाविशिष्टासर्व
जनसाधारणोत्त्वपाविद्याकिंचित्त्व
त्वद्रूपाश्रयाद्द्विद्यासैव स्वभाभेदा
निष्ठो विचित्रो विकल्पात्माभ्रमः न
डुकेपान्तेज्जले नेसमायात्त्रुपसर्गो
मुक्तेसिद्धय इति नेदेतत् श्रतो।
विहृतोनादात्रुपमस्मादतो रसः
प्रवर्त्तेचिरेणवक्त्रोभकोत्वहिदेहू
नः स्वमनेनदर्शितंयदाउगंतेमपि
मितसिद्धिविलोद्यत्रुपरमेवष्ठि
तिश्चवह्नभूयानियोगीनतः विद्या।
सम्बन्धानेस्वाभाविकीप्रचरीशि
वावस्थास्तत्त्वंपाग्रिदिश्यसतत्वाया

शि
सू
२९

26

वियः स्वाभाविकसमध्याने परमेमे।
घ्यामात्रचटिनेमिनसिद्धिमगमा।
विनिसहजे सस्तुजे नेविलोधगगने
चरतीति खेचरी मुद्राऽभिव्यज्यते मू
कखेत्रयमिति आकाशत्रयेशक्ति।
व्यापिनी समनारूपेभूविंदोरारम्भव
लिरंध्रनानावदाकाशत्रयं रीमुद्रा
भिव्यज्यते कीदृशी खेचरी शिव।
स्यचित्तनाथस्यावस्थानः संबंधिमव
स्थां स्वानंदोच्छलनात्मकस्फुर्तीरू।
पानत्व वहापमासने योगीनाभाव
नेष्वंसमसेत देशकांवेत्तनानावेय
येष्यावमकाखेत्रंय निसृहनत्रनन्।
ऐश्वर्यस्यनाखेत्रंयणान पनोवहाम।
हायोगी विगतिसानयाधने इमेवंस

स्थानविशेषात्तु स्मरणरूपापित्तुग
न्तिमेयर्थभावेनकुलमार्गेणनिम
षः चरन्ते सर्वजंतूनां विवरीनाम
सास्ते तेनिश्चोतेत्र सङ्गावनि रूपि
नपरं मे विनि स्वरूपापर्वमिदं भेदा
त्मकमार्यीयसमस्तदोभवंशात्मा
चिदात्मकस्वरूपो मे जनेकरूपं म
त्रवीर्यं मुद्रावीर्यं वादिरूपं तडकं।
ष्टीमस्थूलरूपमेण यकं हृषि।
मयंवीजमकामुद्राव विचरी क्षी
वैजौ यस्य ज्ञायंते मोनिशांतपदे।
स्थितरूपंतिस्यदेन्त्र मंत्रवीर्यस्वरूपेन
रूपेण मुद्रावीर्यं मेरूपहीनं यदात्मो
भः प्रलीयन्ते तदा स्यात्परमेपदे इसे
वनामपरेणापि हृदामन्त्र केवि।

शि
सू
२

27

वीस्वरूपंभगवत्त्वविते तदुक्तमुद्रप्र
सादेनेति ५ गुरुरुपायः गृणात्यु
पदिशतितात्विकमर्थमितिगुरुः
सोत्रव्याप्तिप्रदर्शकत्वेनोपायः त
दुक्तंश्रीमालिनीविजये सगुरुर्म
त्समः प्रोक्तोमन्त्रवीर्यप्रकाशकइ
तिस्पंदेप्येवमादिप्रसिद्ध्यानुसंगृ
हीते

श्रणापसंशयांभोधिसम्यक्तारणतारि
णी १ वेदेविविज्ञाइपदोविज्ञातो।
गुरुभारतीमितिपर्यंतिकोमावे
नदपिसंगृहीतमेव गुरुर्वाप्पारमे।
श्वर्यत्रयाह्निकाशक्तिः यथोक्तंश्री
मालिनीविजयेशक्तिचक्रेनदेवा।
क्तगुरुवक्रंतडच्यते इतिश्रीमवि
शिरोभैरवेपि गुरोर्गुरुतराशक्ति
र्गुरुवक्त्रगताभवेदितिसैवावका।
शंददापरमपदश्रामोम्नुपायः त
स्माद्गुरोःप्रसन्नात् मातृकाचक्र।
संवोधः ७ शिष्यस्यभवतीतिशे
षः श्रीपरात्रिंशिकादिनिर्दिष्टेनि
त्याहंविमर्शप्रथमकलानुत्तराकु
लस्वरूपानामसरस्वानंदरूपासती।

शि
सू
२८

क्षेपान भूमिकाभासनपुरःसरं ज्ञाना
त्मिकामुन्मेषदर्शनाज्ञेयाभासात्स्वे
णापिकेनचोनतेभदर्पणेच्छामेव।
ह्निरूपां विद्द्विद्योतनरकलनेजोमा
त्ररूपेणास्थैर्यात्मनाचेषणीयेनरूढि
तेनाद्दलक्षणात्सूक्ष्मेनानपवरूप
काशात्मीकृतमेयाभासनतोन्म
नरूपेणमेयाभासात्स्वरूपेणपर्पणांच्च
प्रेक्षात्रनन्तरानंदेच्छासंघट्टेनत्रि
कोणवीजंस्त्रनन्तरानंदोन्मेषयोज
नयात्क्रियाशक्त्याभ्युपगमस्वरूपंमो
कारंप्रोक्तनदीजहृदयत्वस्वरूपसंघ
ट्टेनषट्कोणशूलवीजंचेच्छाज्ञा
नशक्तिव्यामर्शणाक्रियाशक्तिप्रधा
नताच्छक्तित्रयसंघट्टानमयंस्य।

दर्शयैयमंयंतेविश्वैकवेदनत्वंपविं
उन्मुन्मील्ययुगपदंतर्वहिर्विमल
नमयविडंबयात्मानंविसर्गभूमि
मुद्दर्शितवचनपर्वान्तर्विमर्शेनना
त्तुनेरपवेतहृत्स्थविश्रांतदर्शायते
वहिर्विमर्शेनन्तकादिमात्रेपंचके
पंचकं ग्रहमशक्तिभ्यः प्रकटोत
समस्तप्रपंचयतिः येकेकस्याश्च
शक्तेः पंचशक्तित्वंपंसमस्तोमेको
कनः पंचकोदयः आभ्यपवशक्ते
भ्यः शिवोकसंख्यात्रसारेणातः
शुभ्रमोनियमादिकंतुकोवेनावल
म्यानादंतस्यात्मनोऽसमान्तभूमिया
येणनविसंघपारणाज्ञारणाशाद्वेना
म्नायंसत्कोसतडपरिभेदविगलने

शि
स्तु
२५

तन्नाभेदापत्तीस्तुर्द्विषितन्वाहन्ता।
मिथ्यानोस्मन्मतेवर्णनाभासितव
मन्त्रचोतेसर्वस्त्वहिपर्यन्तेवतिपरि
सर्णमन्त्रनवर्णपदस्पर्शेनदेनेशाण
बीजपदस्पर्शेनकृतेनतदुत्तमरशाक्ता
प्यायिनानाहन्तमयामियद्वाच्यवाच
कस्वंपषडध्वस्फारमयंविश्वमितिम
समभिज्ञायपायित्वमनपवमभ्याहारः
मुक्तानन्तरानुत्ताहन्ताभ्यामेवशि।
वशक्तिभ्यांगर्भीकृतमेतदात्मक
मेवविश्वमितिमहामन्त्रवीर्यात्म।
नोऽहंविमर्शस्यतत्त्वम् यथोक्तम
स्मत्परमेष्ठिश्रीमदुत्पलदेवपादैः
प्रकाशस्यात्मविश्रान्तिरहंभावोहि
कीर्तितः उक्ताचसैवविश्रान्तिः स

वीर्येद्वानिरोधतः स्वातंत्र्यमयकर
त्वेन स्वात्मीश्वरतापि चेति तदि
यमर्थ्यते यन्मातृकायास्तावत्तदेव
ककारमकारप्रत्याहारेणानुत्तरा
विसर्गसंघट्टसारेण हृद्बीजेन च
दर्शितेन अंतःस्थलरहस्यप्रकटने
नैवं विदोऽस्मान्न विद्यामातृकापरे
भ्याम्नायसूचितप्रभावाया मातृ
कायाः संबोधिनश्चक्रस्य श्रीकात्र
नसानंदेच्छादिशक्तिसमूहस्य वि
दानंदघनस्वस्वरूपसमावेशमय
सम्यग्बोधो भवति यतश्चेहृदिक
मात्रेणाठीकितं वितनतेनस्मत्प्र
पादैः श्रीपरात्रिंशिकानत्रालोका
दीपकाशिनं उक्तं च सिद्धामृते स

शि सू ३

ग्राङ्कुण्डलिनीबीजंजीवभूताचिदा
त्मिका तज्जंश्रूत्वङ्कोन्मेषाद्यंविके
वर्णास्ततः पुनः शाड्यवर्णादिमा
दियावद्देसर्गिकीकलाः ककारा
दिहकारान्ताद्विसर्गः पंचपासव व
द्भिस्योनस्वलद्देयनादप्यपरमपदे
विंउरानमनिस्वबोनेत्यदयाज्ञापको
द्भिसः ग्रादिसान्तविद्धीनास्तुमंत्राः
सुः पारदभ्रवत् गुरोर्लक्षणमेतत्
वदादिमर्मपंचवेदयेत् सज्यः सोऽह
मिवज्ञानीभैरवोदेवतात्मकः सो
कगाथ्यादियक्रियाचिदादिमाद्यत्र
नेयतः तस्माद्धिदेसत्यासर्वेमंत्राने
नेवपश्यन्तीति यतश्रीस्पंदे सेयंक्रि
यात्मिकाशक्तिः शिवस्यपशुव।

तिनी वंधयित्री स्वमार्गस्याज्ञाना।
सिद्धयवनादिकेति अनेनैवेवं भग्या।
स्तविते ईदृशस्यास्य मात्रकाचक्र
सैन्यधनः ७ शरीरहविः सैवेयं।
स्वमान्तवेनाभिषिक्तं स्वस्वस्वदना।
दिखवपश्यवींतमहाहायोगिनः पर
स्मिंश्चिदग्नौ हूयमानेन हविः शरीर
प्रमान्तनाप्रशमनेन सैदेव चिन्मा।
त्रनाभिनिर्वहणात् यदुक्तं श्रीवि
ज्ञानभैरवे महाशून्यालये वक्त्रौ
भूताख्यविषयादिकं हूयते मन
सासाकं महोमः स्रुकचेतनेति
श्रीतिमिरोद्घाटेपि यः श्रियोयः स्व
सिद्धयै दानाय योनिवल्लभः तदंग
भक्षणादेविडमते जगनेगगनइति

शि
सू
३१

31

अत्र हि देहप्रमातृताप्रशमनमेव
विवक्षितोऽर्थः श्रीमद्भगवद्गीतास्वपि स
र्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि
चापरे आत्मसंयमयोगाग्नौ जुह्वति
ज्ञानदीपितेइतिस्पन्देऽपि यदा क्षोभः
प्रलीयेत तदा स्यात्परमं पदमह्यने।
नैवं संगृहीतं लोभो देहाद्यहंप्रत्य
यरूपश्चितिहिनहुतो भट्टश्रीकल्लटः
अस्यैव ८ ज्ञानमन्नं यत्सर्वं ज्ञानं बन्ध
इत्युक्तं तदस्यमानत्वाद्ग्रस्यमानत्वा
द्योगिनामन्नं यत्संगादिंतशोक म
स्वकालेच कलाकलायं विकारजा
तेष्वतिपतिसात्म्ये चैकात्म्यतानाम
वितर्केजातेन तदा समस्तं कवलीक।
रोतीति अथवा यत्स्वरूपविमर्शात्म

केज्ञानेन तदस्यानंतं पूर्णपरिनिष्ठिका
रितयास्वात्मविश्रांतिहेतुः तदुक्तं
श्रीविज्ञानभैरवे अत्रैकतमयुक्ति।
स्थेयमोत्पद्येत दिनाद्दिनं भरिताका
रितामात्रत्रमिरघ्यंतसंपूर्णतेति युक्ति
हितत्र द्वादशोत्तरशतभूमिकाज्ञान
त्रैपेव यत्स्वसंदेशप्रबुद्धः सर्वदाति।
ष्ठेदिमनेनैवकारिकयासंगृहीतं
यदात्वेवं सततदावहितोनभवतित
दाज्ञानवतोपस्यावदानलेपात ९
विद्यासंहारेतदुत्स्वप्नदर्शनं श्रो।
केज्ञानस्फाररूपायाः शुद्धविद्याया
संहारेनिमज्जनेनतदुत्थस्यक्रमात्म
ममकृतनविद्यासंहारस्यस्वस्वरूप
भेदमयस्यविकल्पप्रपंचस्वप्नस्यदर्शो

शि सू ३१ ंस्फुटमन्तर्मज्जनं भवति तदुक्तं श्री
मालिनीविजये न चैतदप्रसन्नेन शं
करेणोपदिश्यते कथंचिदुपदिष्टे
32 ऽपि वासना नैव जायते इत्युपक्रम्य वा
सनामात्रलाभेऽपि योऽत्र मन्त्रान्न जायते
तमनिमेषु भोगेषु योजयन्ति विनाय
काः स्फुटं तदेतत् अन्यथा तत्त्वनेत्रास्थे
स्त्यप्तिस्तद्धमेकत्वतः सततं लौकि
केऽस्य वटाय्यन्तस्मपदं हृदये इमेनेनं स
गृहीते अतश्च नियं शुद्धविद्याविम
र्शनपरेणैव योगिना भाव्यमित्युपदि
ष्टं भवति यथोक्तं तत्समात्रैतेषु सत
किं कुर्वीतेत्र मन्त्राः कथयन्ति श्रीपूर्वे
श्रीस्पन्देऽपि अतः सततमुद्युक्तः स्प
दतत्त्वविविक्तजाग्रदेव निजं भावम

यिरेणापिगच्छतीति एवंचित्तमेव
स्मनः प्रभृति मन्त्रवीर्यमुद्रावीर्यान्त
मपि प्रधानं उच्चाररहितं वस्तु चेतः
सैव विचिंतयन् यः समावेशमभ्यो
तिशाक्तः सोत्राभिधीयते इत्याशयात्
शाक्तोपायं विविश्यावधानावलेप
प्रति विद्यासंहारे तदुत्थस्वप्नदर्शनमि
ति सूत्रेणैतदाक्षेपेणाणवोपाय
प्रतिपादनस्यावकाशंददद् इति शि
वं १० आदितः २२ इति श्रीशिवसू
त्रविमर्शिन्यां शाक्तोपायप्रकाशनं ना
म द्वितीय उन्मेषः ॐ नमः शंभवे ॥
इदानीमाणवोपायं प्रतिपिपादयि
षुरणोस्तावत्स्वरूपं दर्शयति आ
त्मा चित्तं यदेतद्विषयवासनाकु

शि
सू
२२

33

नात्मनि संवेदनमध्यवसायादिव्यापा
रबुद्ध्यहंवेदनेऽनुरूपेण देवानतिडिवि
दात्मकस्य स्वरूपाख्याया स्तत्वादि
ह्मवलस्यनेन योनीः मेचरतीति
श्चात्मा श्रुणुरिम्पर्थः ननु चिदेक
रूपस्यास्यात्तनमस्मि श्चनयववैत
समात्मेति स्वभावभूततानिकेत
स्वरूपप्रतिपादनाशयेन सर्वमा
लपितं तदिदानीं त्विडदीय संकोचा
वभासस्वस्थानाणवदशोविमेनैति
नमर्वापरवेबंम्य अस्यविन्नस्वरूप
स्यास्यैवात्मनः । ज्ञानं बंधः स्वव
डःखमोहाध्यवसायादिहीनतद्रूप
तडचित्तमेदावभासनात्मके यज्ञा
नेन हेयलमाशितत्वादेवपयंसंस

इति तडके श्रीतन्त्रसद्भावेः सन्तस
थोराजसस्यस्मतमस्योग्गणवेदक
पंवपर्वटनैदेहीस्यानामस्यानोनर
वेजटिति पतदेव नम्माञ्जोदयत्रेप
णमहोहेत्ववृत्तिवर्तिना श्रुयंहकेन
सेकहलडस्यंप्रनयोऽवंव मुके
परवशोभोगेतज्ञावान्सेस्मारेदिने
नष्पत्रदिने अतः सस्रीतपायसं
तुकरणेसप्रचदहश्मेनतस्मति
वियानायसदशाह्वेनतुचज्ञाने
प्रकाशकेलोकेआत्मावैवप्रका
शकः अनयोनएषम्भावाज्ञाने
ज्ञानीप्रकाशनेइतिश्रीविज्ञान।
भैरवोक्तदृष्टाज्ञानमपिप्रकाशम
यमेवेतिकथमसपवंयत्रपने स

सि समेतत् यदि परमेश्वरप्रसादादेवं
स्त प्रसभिज्ञायेत तदा तत्कर्माया शक्ति
२४ तो नैवं विमर्शस्तदा २ कलादीनां
तत्त्वानाम विवेको माया किंचित्
34 कर्तृत्वादिरूपकलादितत्त्वानां
तत्त्वानां केचकपुर्यष्टकस्थलदेह
हेतुत्वस्थितानां योयमविवेकः
पृथक्त्वाभिमतानामेवापृथग्भा
नत्वेन प्रतिपत्तिः सा मायातत्त्वा
ख्योतिमयः प्रपंचः तदुक्तं श्रीतंत्र
सद्भावे कलोद्दालितचैतन्यो विद्या
दर्शितगोचरः रागेण रंजितात्मा
सौ बुद्ध्यादिकरणोत्थितः एवं माया
त्मको विषयः प्रोक्तस्साटद्वात्मकः
तदाप्रयगुणोयमेक्षेवसमा

मतः तत्रासौ संस्थितः पाशयः पाशि
तस्तैस्तैर्निहन्तीति संदेवत्वमपशु।
हृषियस्तैस्तैः स्वस्थितिस्थरनिय
नेइमनेनैवतद्गतोकं यतश्चैवतत्
प्रशमाय २ शरीरेसंहारः कला।
नां महाभूतात्मकेषु यें हकत्वंपस
मनान्तेयत्स्थलेस्वदन्तंपरणामीरेत
त्रयाः पृथिव्यादिशिवान्तंनत्त्वरूपा :
कलाभोगमालासांसंहारः स्वकार
णेलयभावनयादाह्यादिचिन्तनप्र
क्रोवाध्यानवइतिशेषः यदुक्तं।
श्रीविज्ञानभैरवे भुवनाध्वादिरूपे
णचिन्तयेत्क्रमशोखिलं स्थूलसू
क्ष्मपरस्थित्या यावदन्ते मनोलयः इति
तथा कलाग्निना कालपदादुत्थि।

शि
सू
३५

तेनस्वकंठरं स्तुहंविचिंतयेदंतेशा
नाभासः प्रजायते इत्येवमादिवा
गमेष्वस्ति अनयैवतेच्चारकरणध्या
नवर्णस्थानप्रकल्पनैः योभवेत्ससमा
वेशः सम्यगाणवउच्यते इति श्रीमत्
सर्वशास्त्रध्यानादेराणवत्वेनोक्तम्
संगृहीतं यत्तत्सर्वमेवमानभ्यपाशा
क्तायमित्नदस्माभिरत्रापि संदर्श्यं
यास्मेवादिनेमेवादयिष्यते किंचि
त्. एवंव्याख्यानाबलेमाणवमुपायं प्रद
र्शयन्नेदकयोगांदेशमानं प्राणायाम
धारणाप्रत्याहारसमाधीन्प्रदर्शय
ति ५ नाडीसंहारभूतजयभूतकैव
ल्यभूतपृथक्त्वानि योगिनाभावनी
यानीतिशेषः नाडीनां प्राणापानादे

वाह्निनीनाम्नुषीणांसंहारः प्राण
पानप्रमेकत्रोदानवत्याम्नतिमथ
नाडीविलीनतापाद्ने यत्केश्री।
मत्स्यश्छेदे अपसव्येनेरव्येनसव्येने
वनपूरयेत नाडीकोशोथनेहितम्मो
ह्नमार्गपथसर्वेतिः देवशास्त्र।
णाह्योथःप्राणायामस्थितिस्यनेः
सामाम्नुवह्निरेनेनपूरनत्साभ्यन्तरेव
यः अभ्यन्तरेणरेच्येनसूर्येनाभ्यन्तरे
णनः निस्पदक्रंभकेकृत्वाकार्यो।
भाभ्यंतरास्त्वयः इतिसूत्रान्नेश्चि।
वादीनाजयोथारणांदिभिर्वणीः
कारः यथोक्तेनरैवबाद्यवीधारणा
श्रीप्रत्ययीनाभिमध्यनः माहेंद्री
केठादेशेतवाकारीचंद्रिकाश्रिताः

शि
सू
१९

आकाशीधारणान्तर्भिसर्वसिद्धि
करीस्प्रेनेति सूत्रेभ्यः कैवल्यंचिन
यननः प्रत्याहरणं यदुक्तं तत्रैव
नाभ्यांहृदयेसंचारात्मन्नेत्रेंद्रिय
गोचरान् प्राणायामस्थानत्थंस्त्वस्व
प्रशांनइतिसूत्रनइति हृदयानाभ्या
प्राणस्यविषयेभ्योमनस्स्थानत्रैव
संचारणादिमर्थ्यः सूत्रेभ्यः पृथक्के
नदत्रपरकस्वछस्वछदचिदात्म
ता यदुक्तं तत्रैव भिन्नाक्रमेणसर्वो
त्पाडनन्तानियानिचस्वीत्मल
दोषैर्दविमस्कास्वछंदनोत्रजेदि
ति भूतसंधानभूतपृथक्कविश्वसं
घटाइतियत्संवेंउक्तंनस्याभवोपाय
समाविष्टस्यात्रयत्ननोभवतीदंना

एवोपायप्रयत्नसाध्यमितिशेषः
देहभूतप्राणायामप्रत्याहारधार।
णाध्यानसमाधिभिर्योगतत्वबु
यासिद्धिर्भवतिसामोहावरणान्न
त्वतत्वज्ञानादिमाह ५ मोहावर
णात्सिद्धिः मोहयतीतिमोहोमा
यातत्कृतादावरणात्सो क्रथारण
दिक्रमसमासादिनातत्तत्वभोग
द्ध्यासिद्धिर्भवति नत्रपरतत्वप्र।
काशः षडूर्ध्वीमल्लम्मीको।
लार्णवेः स्वयंभुभगवान्देवोजन्त
मसंस्कारवर्जितः निर्विकल्पपरं
धामअनादिनिधनंशिवं प्रसमक्षं
सर्वजंतूनांनचपश्यति मोहित
इति विगलितमोहस्तत्वमध्य

शि
स्त
३०

37

मंप्राणसंस्थितमप्राणापानपथांतरे
आलम्ब्यज्ञानशक्तिंचतत्स्थंचैवास
नंलभेत् प्राणादिस्थूलभावंतुमक्का
सूक्ष्ममथांतरे सूक्ष्मातीतेतुपरमे
स्पंदेलभ्यतेयतः प्राणायामः।
सनिर्दिष्टोयस्मान्नच्यवतेपुनः श
ब्दादिगुणवृत्तिर्याचेतसाह्यनुभूय
तेमुक्त्वातेपरमेधाम्निप्रवेशस्तस्व
चेतसाप्रत्याहारइतिप्रोक्तोभवपा
शनिकृंतनः धीगुणान्समतिक्र
म्यनिर्ध्येयेपरमेविभौ ध्यानाध्ये
यंस्वसंवेद्यंध्यानंतच्चविदुर्बुधाः
धारणापरमात्मत्वेधार्यतेयेनस।
र्वदा धारणासाविनिर्दिष्टाभवपा
शनिवारिणीस्वपरस्येत्रसंनेष

जगद्यस्मिन्समानयोः शिवोऽहम
द्वितीयोऽहं समाधिः साक्षरः स्मृत इ
ति श्रीमन्मृत्युजिद्भट्टारकनिरूपि
तनीमाधारणाभिरपि यत्नत्समा
वेशएवभवतिनन्त्वमितासिद्धिः त
दाह ८ मोहजयादनंताभोगात्स
हजविद्याजयः मोहमाख्यासाम्य
कसमनोनपाशामसोमायायाज
यादभिभवात्क्रोहशादनंतः सर्व्व
रप्रशमपर्यंतत्वाभोगो विस्तारोय
स्तादृशाद्विदंनादिधर्मसमादिर्नि
निरूपितात्मपायाः सहजविद्याज
योलाभोभवति आणवोपायस्या
पिशाक्तोपायपर्यवसानादिसूकता
त्. तथा च श्रीस्वच्छंदे: समनांतवा।

सि
सू
१८

रागोद्वेषपाशजालमनंतकं इत्थ।
कर्मपाशावलोकनेनमकास्वरूपा।
लोकनह्यियत् आत्मव्याप्तिर्भवेत्सा
शिवव्याप्तिस्ततोमया। सर्वज्ञत्वादि।
गुणायेत्यानव्यापकान्भावयेद्यदा
शिवव्याप्तिर्भवेत्साचैतन्मेहेतवृषि
णीतिंयेकेनात्मव्याप्तंतसमोहस्य।
जउन्मनाशिवव्याप्त्यात्मनः सहज
विद्यायाः प्राप्तिरुक्ता यदुक्तंतंत्रेव
आत्मतत्वेतनत्यक्काविद्यातत्वेनि
योजयेत् उन्मनामांतविज्ञेयामन
सकस्यउच्यतेसंकल्पाकमतोज्ञा।
नमेदंतेष्गायपास्थिते यस्मात्साच
पराविद्यायस्मादस्मानविद्यते वि
दतेत्यत्रष्गापसर्वज्ञादिगुणाम

यान् वेदनानादित्वमस्यपरमात्मव
बोधना वशेनापरमात्मत्वेनसमाधि
येतिबोध्यते तत्रस्थोप्यजयेत्तेजः।
परंपरमकारणमिति एवमयमा
मादितस्सहजविधिः ७ जाग्रद्धिते
यकरः लब्ध्वापिस्वहृदिविद्यांनदैक।
व्यामोजागरूकः सर्वेणविमर्शात्म
कस्वाहंतापेक्षयायाहितीयमिदं।
तावन्मृयंवेद्यावभासात्मकंजग।
न्नकेवलम्भिर्यस्यतथाविधोभवति
विश्वमस्यस्वकीयितिकंलस्फुरतो
मर्थः यथोक्तंश्रीविज्ञानभैरवेः
यत्रयत्राक्षमार्गेणचैतन्यंव्यज्यते
विभोः तस्यतन्मात्रधर्मित्वाच्चिल्ल
याद्भरितात्मतेतिश्रीसर्वमंगला

शि
स्त
३९

39

यामपि शक्तिस्वशक्तिमांश्चैवय।
दार्थद्वयमुच्यते शक्तयोस्य जग
त्सर्वं शक्तिमांस्तु महेश्वर इति इष्ट
शाश्वायं सर्वदा स्वस्वरूपविमर्श।
विष्ट: ८ नेतकस्यात्मामसयंतवि
त्तागरादिनानाभूमिकाप्रपंचस्वप
रिस्पंदलीलयैव स्वाभिनो प्रकटय।
तीति नेनकस्यात्मा. नडकं श्री ने।
त्रयास्य देवी महेश्वरं नेतकाख्यं सम
मपटले देवी कृतस्त्वेव नमे कोश
नेतरात्मानंतकः कोश रवितेन
मेठा श्रीनारायणेनापि विस्रष्टो
पि एषस्सृष्टो जगत्ने त्रैलोक्यनाटके
पत्यापहारसंहर्तेनंतः कोमःक
विःद्वम: सर्वांगमोपनिषदिश्री।

प्रत्यभिज्ञायां संसारस्याप्यप्रवर्त
यितास्मि जगत्तिज्ञागक्कयक
यवपरमेश्वर इति यवेविधश्यास
जगन्नाटस्यानेनकसूत्रमिकायह्
णपदवेंयस्यानन्तरगमाह १ २
मेनिरात्मा रच्यतेस्मिं जगन्नाट्य।
श्रीउाप्रदर्शनाशयेनात्मनेनिस्य
नतद्भूमिकाग्रहणस्थानमेतया।
त्मांसकोचावभासमनन्तः स्वस्व
थानेवाश्वयेकस्पोदहोपह्यात
येगीवस्त्वत्रह्मयेहृतनयदस्वक
रणपरिसंदक्रमेणजगन्नाट्यामा
भासयंत्युत्केचश्रीस्वच्छंदे श्रुर्य
ह्येकसमावेशाद्विचरन्सर्वजंतुषु
मेतरात्मासविज्ञेयस्मयंनिश्च

शि
सू
वं

५०

योमनः स्वयमेवतरात्मरंगेनृत्यतस्य
प्रेक्षकाणीन्द्रियाणियोगिनस्तुहृ
गंदीन्द्रियाणि ससान्त्यापाप्रकटन
प्रमोदनिर्भरं स्वस्वरूपमंतर्हेवत्वेन।
यामाहात्नकंवेतितन्नयोगप्रद्युक्ता
विगलितविभागाचमत्काररससं
पूर्णतामासादयंति यदुक्तिः प
राञ्चिखानिव्यतृणत्स्वयंभूस्तस्मा।
त्पराक्पश्यतिनान्तरात्मन् कश्चि
द्धीरः प्रत्यगात्मैक्षदावृत्तचक्षुरमृ
तत्वमिच्छन्निति श्रुतेश्च ॥ धीव
शात्सत्त्वसिद्धिः धीस्तात्त्विकस्वरू
पविमर्शनविशारदा प्रतिभा तद
शात्सत्त्वस्य स्फुरत्तात्मनः सूक्ष्मां
न्तरपरिस्पंदस्य सिद्धिरभिव्यक्तिर्भ

वतिनाद्येवसात्त्विकाभिनयसिद्धि
र्बुद्धिकौशलादेवलभ्यतेनायंवंस
फुरनात्मकमनासादनादेवास
सिद्धः स्वतंत्रभावः सिद्धः सेयत्रस्व
तंत्रभावः सहजज्ञनकर्तृत्वात्मक
मशेषविश्ववशीकारित्वातंत्र्यं य
उंकेश्रीश्रीनाथपादैः श्रेयस्त्वाते
च्चशक्तिस्त्वासाश्रीकालीपराकले
तिश्रीस्वदेपिसर्वंभूतानिभूतानिम
त्ववभाश्चयेसरता: निमंतस्ववशा
लेतैशिवभावनयासदेति यक्ष
तंत्रभावोस्य यथानत्रनयामत्र य
त्रैदेहयोगिनः स्वाभिव्यक्तिः जाता
तेनयथा नथामत्रसर्वत्रसर्वदाव
हिनस्यसामवतियउंकेश्रीस्वदेव

शि
स्त
ध
५।

छंदस्यैवस्वच्छंदः स्वच्छंदेविवरेस्व
दैति श्रीस्पंदेपि लब्धेनतन्मयत्वेन
परीक्ष्यंनत्वमादरात् यतः स्वतंत्रता
तस्यसर्वत्रयमकृत्रिमेति नचैवम
प्यकदाचन नभाव्यमपितद्वीजाव
धानं कर्त्तव्यमितिशेषः वीजंविश्व
कारणंस्फुरत्तात्माशक्तिः यदुक्तं
श्रीमृत्युजिद्भट्टारके सायोनिः सर्व
देवानांशक्तीनांह्यामनेकधाग्
नीषोमात्मिकायोनिस्ततः सर्वंप्र
वर्त्ततस्मादितत्त्वपरधाक्यात्मनि
वीजेवधानंस्थेयस्मिन्ननिवेश
नेकार्यं यवंहिसमस्तो ग्रासनस्य
सर्वेस्फदेतिमजाति ग्रसनेनितमे
कात्मेनस्थीयतेनसिद्धिमासत्त्वेपरं

पाकेवलं यस्त्वत्रेतिस्थितिपरिज्ञना।
पराप्रध्यानधारणादिसर्वक्रिया
प्रयासोनिर्ममनेनतंर्भवनयात्तदेव
परामर्शनियः स्वात्ममानायासनया
ऋदेविश्वप्रवाहरूढैतोस्वस्थोष्कल
नादियोगिनिपरामृतसमुद्रेनिम
ज्जतिदेहादिसंकोचंसंस्कारखण्डेने
नतन्मयीभवतियदुक्तंश्रीमत्सुजि
ज्झटारकेऽपिवैनेविध्यानेप्रयुंजीतना
धूलत्त्राचमध्यतः नाग्रतः पृष्ठतः
किंचित्संयोजनमार्थंयोगमयोरपि
नांतः शरीरसंस्थानंनबाह्येभाव।
येन्नाचिंतनकाशेवधयेलक्षणं।
विहृद्विनिवेशयेनतचाक्षोन्मीलनं
किंचनकिंचिद्दृष्टिवेधने अवलंबे

शि
सू
५१

निरालंबमालंबं नैव भावयेत् नेंद्रि
याणिललीकृतेहृदिः भूतानिशा
द्रस्यपारमाद्यः पवेमन्त्रासमाके
वलंतन्मयीभवेत् सावस्थापरमाशि
कोशिवस्यपरमात्मनः निराभासप
दंतन्तत्वाप्यननिवर्ततेइतितदेवं
नाडीसंहाराद्याणवोपायक्रमासा
दितमोहजयोन्मज्जद्विद्यात्म
कपाकवलासादनप्रकर्षोदीती
कृतपरामृतह्रदात्मकस्वांभवया
दयोगीसमाज्ञानिर्माणमापादय
तिस्वस्यैतस्यसंबंधीसाक्षाच्चिद्रसा
श्यानतात्मांगलद्रूपंपश्येथैवद्यवे
दकावभासात्मकेनिर्माणमापाद
यतिनिर्मितेवनद्र्पयतिपयसांव

रात्मनश्चेंद्रियोयोचारात्प्राणाया
मस्वस्वतर्थस्यस्वप्रशांतश्रीतिस्रत
प्रतिहृदयाज्ञाभोग्याणस्यविषय
योमलमश्वनैत्रैवसंदे यद्वंक
प्रीलवंश्छदे नदेवभवतिस्मलस्य
लोयापिवशा यतः प्रकाशात्मश्रि
येस्थूलसूक्ष्मविभेदेनतदेवकेमम
वस्थितेमित्तास्वच्छदेभवति प
त्वभिज्ञायामपिश्रात्मानमतपवा
योश्चैतमपवस्यलाभायोरुयांत
पश्चकास्थितिज्ञेयंनमिति आग:
मेपि सततयास्फुरतिजलेहि स
वयोवेदयस्वकागमात्प्रिये
नास्ति ततः वतस्यकर्तव्यंतस्यम
त्रिमजन्मनेति अनेनैवाशयेनो

शि
सू
४२

43

कंपनदेवइतिर्वोयस्यसंवित्तिःक्री
डनेनाखिलद्दयाविहन्नलजगत्
संपश्यन्सततंयुक्तोजीवन्मुक्तो।
नसंचस्याशरमेननसंदेश्रनिपादे
ते नैवैवस्वशक्तिमतानिर्मितनभूत
भावशरीरर्वतोस्यजन्मादिवंयः
कश्चिदित्याह विद्याविनाशेजन्म
विनाशः शोक्तायाः सहजविद्या।
याश्चविनाशेसततोमग्नतयास्फु
रणंजन्मनोज्ञानसहकारिकर्मः
हेतुकस्यदुःखमयस्यदेहेंद्रिया
दिसमुदायस्यनाशोविधेमः संप
त्रेयव यडकंश्रीकंठेसत्रपंचंप
रिमज्यदेवीपादेवलक्षणे लक्षण
दिकंतथाप्राणापानाणेसवरावे

शिवायविनिर्पंर्यंतेभावाभावोप
बृंहिते सर्वंशिवमथाप्यानाभूयो
जन्मनचाप्नुयात्तस्मीसंदेहविनिर्वा
णंपरेस्वहंउहपारंपरागते तद्वि
दित्वाविमथ्यतेगत्वाभूयोनजायत।
त इतिश्रीमत्कुंजिमपिततत्रियंवं
निर्विकेशास्त्रंतद्वलयफवं दिव
नयोगमार्गेणाद्दष्ठाभूयोनजायत
इतियदातस्यहविद्यासद्यमस्य
निमजतितदाकवर्गादिषुमहेश
र्यायाः पशुमातरः अपिष्ठाध्योभंव
तीतिपोष्टः यासाशक्तिः जगदा।
नः कथितासमवायिनीइच्छानं
तस्यसादेवीसत्सिद्धेः पतिपयते
सैकापिसत्सनेकतंयथागच्छते

शि
सू
४४

44

तत्कृतएवएवसेनदितिज्ञेयेनास्यथे।
तिह्वनिश्चितं ज्ञापयन्तीनगतमेत्र
त्तानशक्तिर्निगद्यतेएवंभूतमिदंव
त्तुभवतितियदापुनः ज्ञातातदेव
ततंहृदयंमन्त्रक्रियोच्यतेएवंसेषा
हिरूपापिपुनर्भेदैरनन्ततनोत्पर्णोपा
पिवंशान्मामाश्रिता मणिरिवस्वै
नबनावन्तमापन्नमानभावाविभि
द्यतेद्विधाचनवधाचैव पंचाशद्दे
चमालिनीवीजयोमात्मकाद्भेदा
द्विधावीजंस्वरामनः कादिभिस्त्र
स्मृतायोनिः नवधावर्गयोगनः
भेदतः वीजमत्रशिवः शक्तियोनि
रद्याभिधीयतेवर्गाष्टकविभेदेनमा
हेश्वर्यो विवाष्टकं प्रोत्तवर्णाविभे।

देनशतार्धकिरणोज्ज्वलारुहा।
णावाचकेननतत्संख्यानेनानिवेश
नेतिश्रीमालिनीविजयनेत्यपित
नीमायारमीश्वरीपरावाहस्वसंतो
च्छाज्ञानक्रियाद्रूपतोश्चिनावीज।
योनिवर्गोवर्णादिरूपाशिवशक्ति
माहेश्वर्यादिवाच्यकामादिदेंतरूपि
मातृकात्मनोश्चिनासर्वप्रमातृ।
ष्वविकल्पकसविकल्पकनतत्संवे
दनदृशास्वंतः परामर्शात्मनास्म
लसद्मशद्बानुवेधनेविदधनाव
र्गवर्णादिदेवतापिज्ञानादिद्वारे
णस्मयहर्षभयरागद्वेषादिप्रपं
चंप्रपंचंयत्संकुचितपरतेत्रेदे।
हादिमयतमापादयतिनडक्षं।

शि
सू
४५
55

श्रीतिमिरोद्घटेपिकरंप्रचिन्तिमथ
स्यान्नलपाशावलंविकाःपीठस्य
यैमहाचोरायत्नोमुक्तस्वच्छरिति।
सर्वोमपिसंपादितंत्तानापिह्यानं।
मात्रकेतिसामान्येनोक्तमिदंतत्रश्री
मतंगेपिप्रमायन्नमाहेश्वरादिभिः
पशुजनापिह्यात्मनाभिरपिशाह्य
त्वेवोयद्वारेणसमोहयन्तस्मशायेन
तितिशेषः यत्नएवमतःशुद्धविद्या
स्वरूपशुकशुक्लिभिरादिनमपिय
थाननपश्यन्तितथ्यामवदशास्यो
गिनासावधानेनभवितव्यमित्या।
ह त्रेषवतस्थेतेलवदासेन्यम त्रि
भुजागरादिषुपदेषुवतस्थंशुद्धवि
द्याप्रकाशाद्रूपतयोनेदरसात्मके

धाम तैलवर्तिनियथानैलंक्रमे
णापिकमपिकेश्रमादाश्रयंव्या
प्नोतितथासंवित्तिष्ठापिपदेष्वमे
षोपशंस्यात्मकांद्यतकोटेः परि
स्फुरत्तातत्तत्पर्यसेनमध्यदशामव
ष्टंभप्रक्रमान्मयात्येनतन्मयीभा
वमाप्नुयात्तजायन्तस्यमहस्रमेत्र।
तुर्याभोगसंभवरस्यानेनोद्यमशक्ति
चक्रोत्तसंयावंहम्भाजः स्वरमश्र
स्यद्वागराद्दिपदेष्वसत्तामात्रेत्र
यस्योक्ते त्रिपतभोक्तावीरेशेति
योगभेवायायात्तत्रशुणहृठपाकः।
सुत्कजागरादिसंहारोदर्शितः
येनेनतत्रहत्रेणाणवोचिन्नावष्टं
भपुक्तादलकंसजागरानिदत्र

शि
सू
५८
46

यत्वर्थरसासिक्तं कार्यमित्युक्तमि।
तिशेषः अत्रोपायमाह मग्नः स्वचि
त्तेन प्रविशेत्प्राणादिस्थूलभावं
त्रेमनस्याहृत्स्वमयांतरं स्वहृत्मानी
नेन परमसंवेदनं लभते यतस्स्वपर्क
स्य प्रविशेत्स्वचेतसे निश्रीमत्स्पन्दे
न्दभट्टारकेनिर्दिष्टनीत्या प्राणाया
मध्यानधारणादिस्थूलोपायानपि
सत्यात्स्वचेतेना विकल्पकस्वरूपेणा
न्तर्मुखीनतविमर्शत्वमत्कारात्मना।
संवेदनेन प्रविशेत्समाविशेत्की
दृक्मग्नः शरीरप्राणादिप्रमातृ
तानतत्रैवविशेषमत्कारसमज्जनेन
प्रशमयन् तदुक्तं श्रीलक्ष्मदेव्या
पारमानसंप्रकाशोपमात्रेनियो।

जयेत् तदा शिवत्वमभ्येति पशुर्मु
क्तो भवार्णवात् श्रीविज्ञानभट्टा
रकेऽपि मानसं चैतन्नाशक्तिरात्मा
चेति च तत्त्वयोऽमयदा प्रियेपरिक्षी
णं तदा तद्भैरवं वपुरितिएतदेव
ज्ञानगर्भे स्तोत्रे विहाय सकलाः।
क्रियाजननिमानसंसीः सर्वज्ञोवि
मुक्तकरणक्रियानुसृतिपारतं।
त्र्योज्ज्वलं स्थितैस्त्वदनुभावतः स
पदि विद्यते ममापि परादृशानुभवतेऽद्भु
तापरस्तत्त्वामृतसंपदनोऽस्मनेना।
महागुरुभिः श्रीचन्द्रमुखैश्च रंध्र
परममदप्रविश्यस्पास्वल्पस्वा।
भाव्या यदा पुनः प्रसरणं भवति त
दा प्राणसमाचारे समदर्शनं पर

शि
सू
५८

स्फुरत्तात्मकशाक्तपरिमलसंस्फु।
टसमावेशसमापत्तिविकसितस
मग्रप्रकाशात्मकोत्तरावष्टंभबलादा
वेषबहिंद्रमंदाचरेप्रसरणसमंचि
दानंदघनात्मैकरूपदर्शनेनसंवे
दनसमर्थात्सर्वदशास्वसमवतीस
थ्यः उक्तंचश्रीमदानंदभैरवेऽन्तस्त
न्सुलौकिकाचारमैहतेसक्तिदं।
श्रयेतसमंसर्वदेवानांतथाव।
र्णाश्रमादिकेद्वयेणसमतादर्शी
समुक्तःसर्वेर्थवैःश्लनपवश्रीश्र।
समिन्नायांबुद्धिप्राणप्रसरोपिवाह
देशाद्यपादानानाहितसंकोचा।
नोविश्वात्मस्वरूपलाभपर्वत्तिवो
के यदावंतर्के खवरुयोवयानाव

हृं मध्यकर्षलभ्येतत्र योतीतपदमे
वमंयनसमाविशतित्र्यपित्वस्वै
परकोटिसंवेद्यत्वर्यं चमत्कारसमा
वेपवसंतत्वछत्राम्सेतनंदस मध्येव
रध्रसव: स्वैपरकोद्योत्वर्यरसमा
स्वादयतो मध्येमध्यदशायामवरो
धोघ: प्रसवोऽप्रकानान्माकृत्सि।
न: स्मृतो जायते नत्र विद्यासंहारे।
तडुक्तः स्वस्वमदर्शनान्मित्रुकस्वा
थ्यें तो मासद्दाब्याम्तुह्यतो मर्थ्य: तु
क्तं मालिनीविजये वासनामात्र।
लाभेऽपि योऽप्रमत्तो न जायते नमं:
मेषु भोगेषु योजयन्ति विनायका
तस्मात्रतेषु संसिक्तिं कुर्वीतोतम
वोछ्यैति श्रागपिसंवादितम् प

शि
स्त
५८

58

वमेव प्रसवेऽपि प्रह्वेते यदि तर्ह्येव सं
वेद्यमेनमध्यपदं पुनरिति सिंच।
क्षिनदा मात्रासूप्रसमयसंथानेनव
ह्येभस्य पुनरुत्थाने मात्रास्वपदा
र्थेपुष्पसमयसंथाने चन्द्रमायस्मसे।
थानेवाचोवाचस्पगोचरः मनस्वि
नयनेयानिबुद्धिस्वविकल्पयन्
प्रहेतनानियामेवप्रसवेद्यन्तया
स्थितं यस्मन्नास्तिमतवैवनेष
थः प्रयत्नतः इति श्री स्वद निवृ
पितनीमाविश्वमिदमहामिति।
विहनामन्त्रपंते सर्वत्रात्तसंदयतः
सर्वाकारप्रसर्वान्मप्रस्यापरि।
हारितनत्वेर्यकयन्नचमत्कारमय
स्वभावस्य पुनरुत्थानमजनंतदे

कंसंपन्नंसंपूर्णंतंयोगिनोभवतीम
र्थः तदुक्तंश्रीस्वच्छंदेश्रसत्त्वंच
लयैवयोगिनामपियन्मनस्तुपा
कम्पयत्सज्ञेयमयोभावःस्थिरःप
रःसंमततःमनोनचलेतत्सम
वोवस्थागमात्सत् यत्रयत्रमनोया
तितेयनतेनैवचिंतयेत् चलित्वाया
स्यतेकुत्रसर्वंशिवमयंयतःविषये
ष्वसर्वेष्विंद्रियार्थेष्ववस्थितं य
त्रयत्रनिरूप्येतनाशिवंविद्यतेक्वचि
त् इति इत्थमासादितप्रकर्षयो
गो शिवत्वरूपोजायतेतत्पर्यपरिशी
लनप्रकर्षात्सामनत्योतीतपदः
परिपूर्णःस्वच्छस्वच्छंदचिदानंद

शि
स्त्र
४९

59

येनेनशिवेनभगवतात्तसोदेहक
लायाश्चविगलेनातन्मसोजायेतेन
हिगलेनसाहाक्षिवचवासाविन्म
र्थः तथाश्रीकालिकाक्रमेतस्मान्ने
मसंदिग्धंत्रुह्मयोगंगुरोम्मुखात्
श्चविकल्पेनभावेनभावयेन्नमये
त्ततः यावर्त्तस्मतोयातिभगवान्
भैरवोब्रवीत् इति एवमपिचयेने
दंतहिभोगइतिस्वायोक्तनीसोप
नतभोगानेवाहनमात्रप्रयोजना
देहस्थितिरस्पनातिक्रमणीवे।
त्याह पारीरहुतिब्रते श्लोकद्वया
शिवतत्त्वस्ययोगिनः शिवाहभा
वेनवर्त्तमानस्यशारीरेहृनिवर्त्तने।

यत्तत्तदेवब्रं तेस्वस्वरूपविमर्शो॥
न्मकुलनमोदितपरस्वजातमरस्य
नियमेनान्तर्हेयमस्पन्तथा चस्व॥
स्थंदेस्वप्रदीपयथावन्नोशिखा
हृश्यने चा स्वरेदेहश्याणास्थितो
प्यात्मा तद्दृलोयेतनदस्वकादे॥
हश्याणाघवास्थितैसैवशिवसमा
विष्टवस्तुके नशुनवलसादेहस्थि
तिवतीरिकेवंतेऽयपुके यदुके॥
श्रीचिकसारेदेहेस्थितानाभिस्वद्वार्ये
स्वर्योमुद्रितोद्भुयः सतस्वझपरः
प्रोक्तः श्रेष्ठार्थैश्चास्थियारक इति
श्रीक्रलपंचिकायामपि स्त्रय्यके
लिंगिनेटह्यसभावेनेमरीव्वयः
लिंगिलनोपमर्थनिह्यन्तिश्रमतस्य

शि
स्त
५५
50

यतः एवंविधस्यास्यः कथ्याजपः
अहमेवपरोहंसः शिवः परमकार
णमिति श्रीस्वच्छंदनिरूपितनीमा
त्रिममेवपराहंभावनामयत्वान्नी
नस्यदेवादिदेवस्यपरबोधस्वरूपि
नः विमर्शः परमाशक्तिः सर्वज्ञार्ह
नशालिनीति श्रीकालिकाक्रम।
निरूपितनीमा महामंत्रात्मका।
हंतेकाहंविशोमेरूढस्यपयदा।
लाभादिनतदस्यस्वात्मदेवताविम
र्शेत्वबरनावनेनात्मा जपोजायतेप
उक्तं श्रीविज्ञानभैरवे भूयोभूयः प
रेभावे भावनाभाव्यते हि याजपः सो
मत्रस्वयंनादोमंत्राप्य ईदृश इतित
थ्यामकारेणबहिर्यानिहकारेण।

विशेषतः हंसहंसेसमन्तोमंत्रजी
वोजीपतिर्नित्यशः षड्गुणान्निदि
वाराश्चोसहस्राण्येकोविंशतिःज
पेदेषांविनिर्दिष्टःस्वल्पभोऽर्ल्पमे
जन्मेतिनिईहगत्रृपत्रनव्रतोस्यवयो
माह दानमात्मज्ञाने श्रोकैवेनम
हृपस्यात्मनोयज्ञानेमाहात्कास्व
दसप्तदानंदीयतेपरिसर्गेस्वहपं।
दीयतेग्रंथते .विद्याभेदःदीयते।
योध्यतेमयास्वहपंदीयतेस्वस्ते
लब्धःशिवात्मास्वभावस्थानेनेति
कृत्वाश्रयश्चदीयतेश्निदानमात्म
ज्ञानमेवानिनोनेवासिद्योदीयते
नेहकेटदर्शनात्स्पर्शनाद्वापिविते।
नाभवसागरात्तनारयिष्यतियोगी

दुःकुलाचारशक्तिपिहिता इतियश्चो
क्तदृशाशिवतुल्यतयानित्यमेव
व्रतजपचार्यनिष्ठत्वान्निजशक्ति
चक्रात्मकः सएवतत्रतउपदेशणाने
प्रतिबोधकस्माद्ध्योविमृश्योज्ञा
हेतश्च अवीभत्समानोमाविपक
वर्गादिशुमाहेश्वर्याद्याः पशुमा
तरस्मभिहितदृशामाहेश्वर्या।
दिचक्रेनवर्तितिहेतिविदितस्वमा
हात्म्यत्वात् प्रभुत्वेनचप्रतपतिः
सत्ताहेतुः जानातीतिज्ञाज्ञानप्रा।
किलस्याहेतुरुपदेशान्तज्ञानप्र
तिबोधयितेहमः अमलत्वकिव
ऐंकमपरंत्रीकृतत्वात्स्वात्मम
प्रभविष्णुः कथंसमान्यबोधयेत

यश्चाप्यपहृत्यात्मञ्छं दोत्र स्तद्वेध्या
ह्रार्थैः चशह्वोत्सर्थैयोयमविपस्
थ्यस्मयास्मज्ञानप्रबोधनेहेतुत्वलर्स्म
फ्फकमुञ्जेदानमात्मज्ञानमिति।
श्रमेनन्दरमात्मप्पात्मश्रूयादिति
हृक्रस्थिमायोऽइतियंशीद्रः वीति
विज्ञानेयेतिपदंस्यतिपदस्य इम
स्पांतमह्वारे ज्ञेतिज्ञानाद्देतिह।
यः वितिनच्छतावि सर्जनीयेन
विसर्गशक्तिस्वकारेणतुज्ञस्तस्य
स्वयार्थेनकर्त्तोपरामर्शानस्मात्स्त्र
मयोयोगीन्द्रोविमर्शशक्त्यास्व
रूपात्मकविज्ञानापदस्यसंज्ञाता
कर्त्ताबावर्गनभ्याः तदावासहेयं
तच्छेतानिसमरंतोनिसपादयता

शि
५२

मासादयन्ती निवाचन्तो वपन्तस्थन।
नः प्रतिभाति पदार्थः सगतेन्तानिर्व
त्वान्तप्रति स्वरूपे वेदशोमान्त्योक्रम
स्यसहस्त्रशो दर्शयितंषान्त्वात् अ
स्यच स्वशक्तिप्रचयोस्यविश्वत्वाय
तोयंशिवतत्त्वन्तरूत्वेनो यथाश।
क्तयोस्यजगत्कृत्स्नमितान्त्रा यह
प्राशिवस्यविश्वं स्वशक्तिमयन।
थास्यापि स्वस्यासंवेदनात्मनाः श
क्तेः प्रचराः क्रियाशक्तिस्फुरणरू
योविकासोविश्वं यदुक्तंश्रीमद्व
जितियन्तोज्ञानमयेदेविज्ञेयंचव
ऊर्ध्वास्थितेनियंनितात्तोसर्वेषांज्ञा
णान्तमितमुच्यते कालिकाक्रमेपि।
तत्कृष्णयाज्ञानेवहिरंनःप्रकाश

नेज्ञानायते नार्थसंतानज्ञानस्वरूपं नतो
जगत् नहि ज्ञानात् ते भावाः केन।
चिं विषयीकृताः ज्ञानतदात्मतो।
प्रामेमतस्मादवसीयते अस्तिना
स्तिविभागेन निषेधा विषयोगतः
ज्ञानात्मनां ज्ञेयनिष्ठाभावानाभाव
नावलात् स्वगायहृदनाज्ञानज्ञेय
योरेकरूपतेति नकेवलस्वहृद
यार्यानिजशक्तिविकासोऽपवि।
षयावनत्स्वरूप्यातितो। स्यितत्वेपा
स्वपाक्तिश्चवयस्यतुवर्नतेक्रिये
पाकाभासनसविश्वसततनस्यमे
त्रपेहं केचित्कालं वांहस्वं वता
वभासनस्वरूपा यास्थितिविमयत्र
मात् विश्रान्याचयोलयस्तावेता

शि
५३
53

वेनस्य स्वशक्तिप्रचयप्रवर्तनतद्देयं
ल्लाभासमात्रं विलीयमात्रं च निज
संविच्छक्त्यात्मकमेवा यथा तस्य
संवेदनानुपपत्तेः अनयैव श्रीका
लिकाक्रमे अस्तिनास्तिविभागेने
त्यादिस्थितिलयपरत्वेनोक्तं तथा
सत्वेश्चदं विगलत्स्वरूपानं स्वशक्त्या
त्मकं यः पश्यति स मुक्तात्माजीव।
न्नेवं न संशयः नन्वेवं स्थितिलोक'
यावस्थास्वमोतिभेदावभासमयी
स्वस्य स्वरूपाप्रथा तन्मायानामित्या
शंकां समर्थेमाह तत्स्वरूपावष्टि
णमसंवेदनभावानीतेषां स्वस्मादी
नोऽग्रहणावष्टम्भजनेऽपि नास्त्ययोगि
न संवेदनभावान्तरं चमत्कारात्म

कश्चिन्मन्मयाडुपलब्धत्वान्निरास
स्थलेन नतन्निरासे कस्यचिदप्य।
प्रकाशनान्नयुज्यते नैवं विनाशे वि
द्याश्रयत्वस्य स्वभावो न विनश्यति।
नमन्निर्गुणस्य विरहान्नस्वात्माशोन
वान्वः पन्तो विद्यासमन्तमन्निर्गु
णाभ्यास्तुपवर्येते यत्स्वभावेन नो
नष्टं नन्वहकपस्तुच्यान्तरीनप्त
दैवस्यं देस्यवस्थास्तु गल्लवात्रका
र्यकर्तृत्वशक्तिने कार्यन्नाह्य।
णीनत्रकर्तृत्वं श्वनरत्नय नथाका
र्यैस्तुरवेः पयत्नोयः केवलं सोत्र।
लप्यते तस्मिंल्लमेविलमोस्मीत्य
नुयः प्रतिपद्यते नत्रयोनर्द्धवोभा
वः मवेज्ञत्वगुणासमवं नस्यलोपः

कदाचित्स्यादमस्यानुपलंभनात् इ
त्यनेनोक्तं अस्य योगिनः सुखासुख
योर्वहिर्मनस्संवेद्यस्पर्शजातयोः
सुखदुःखयोर्वहिर्विलीनादि
वादिदत्ताभासद्वयपयो मननंसंवे
दनेननतुलौकिकवदहंतांसंस्पर्शे
ननास्तिहिस्वशक्तिप्रचयोस्यविश्व
मित्युक्तस्वार्थनीत्यासर्वमहंताच्छे
दितेनस्फुरतिनतुनियंत्रसुखदुः
खादीमेव परमेनतयोगीहिप्रशा
न्तपुर्यष्टकप्रमातृभावः कथंसुख
दुःखाभ्यांस्पृश्यतेनतथाचप्रत्यभिज्ञा
यां ग्राहकभूमिकोत्तीर्णत्वा वा
स्तव्यप्रमातृदशाप्रपन्नानांननतत्स
हेत्वपिस्थापितसुखदुःखसमाना

क्रोरेपि न सुखदुःखादिनेषां नो।
माय न पव वा सुखादिहेतु वैकल
यात् सहजानंदाविंदाभावस्तदा।
स्यादित्युक्तमात्रत्र न पव न दुःखं न।
सुखं यत्र न ग्राह्यं ग्राहको न व न चा
स्ति मूढभावोपि न तदस्ति परमार्थ।
न इति सेदेनिद्रपि न यतस्थानीव
ण पुष्टक प्रमातृभावस्य योगिनो
नैतः सुखदुःखसंस्पर्शो नयैवा
सोन हि मुक्तस्त्व केवलीनाभ्यां।
सुखदुःखाभ्यां विशेषिण मुक्तः।
संस्कारमात्रेणापि संनरसंस्पृष्टः
केवली केवलं चिन्मात्रप्रमातृता
त्वं पश्यन्नउक्तं श्रीकालिकाक्र
मे सुखदुःखादिविज्ञानविकला

श्रि
स्व
५५

55

नस्यकल्पितम्‌ भिन्नाद्वैतमहामोहं
योगियोगफलेललसेदितिनशाह्यो
वक्ष्यमाणेपितयाविशेषद्योतक
पवस्वतरहृत्रगतोप्यन्तमज्ञापेत
यायदाह मोहप्रतिसंहृत्य कर्मोन
मा मोहेननाज्ञानेन प्रतिसंहृतस्व
देकावनस्त्वनपवसावडुः खाद्याश्र
यः यः स्वशुनः कर्मात्मानिमेशुभा।
शुभफलेकितः नडकेनवैवयदवे
घाहतनयाविकल्पविधियोगतः
शिवादीनैवज्जडितिसमज्ञावय
तेविलानततः शुभाशुभावालद्य
तेनदृष्टाननः शुभेभ्यशुभावेभ्य
परंडुःखेभ्यज्ञायतइतिएवमोष्टश
स्यापिकर्मभ्मतेयदानर्गलमाह।

शशक्तिपातवशोर्मिषितसहज
स्वातंत्र्ययोगोभवतितदासभेद।
तिरस्कारेसर्वांतरकर्मत्व शरीर
प्राणाद्यहंताभिमानात्मनःसक
लप्रलयाकालारदपमात्रचित।
सभेदस्यतिरस्कारेस्थितस्यापि
ह्वनस्वभावोस्यंजनादपहस्तेन।
सतिक्रमेणमंत्रमंत्रेश्वरात्मकस
महात्मात्मनोसर्वांतरकर्मत्वय
याभिलषितनिर्मेयनिंटाद्वंभ
वतितथाचश्रीस्वच्छंदेत्रिगुणेन
नजेमेनस्वच्छंदसदृशोभवेदिति
स्वच्छंदसादृश्येनभेदतिरस्कारा
मस्येकाबालविस्फुंद्देवानांसि
हृदेमरगोशिनांभयदानावहत्वा

शि
व
५९
56

त्तोवषयापत्तुश्चकल्पेनैवतदपेक्ष्यते
कालस्यपानपेक्ष्यथानीपुष्कस
नैवैनदस्यासंभाव्ययतः कारणा।
शक्तिसमवेतोनुभावात् स्वतःस्वस
मादेवात्तुभावात्संकलसस्वमाद्वो।
कृत्स्नशक्तिस्लुन्नदसाधारणार्थैते
मोन्स्वमात्मनःसिद्धमेवयेनेवा
शायेनश्रीपसभिज्ञायां यत्नपव
यथाभीष्टसन्तुहेलावभास्नात
ज्ञानक्रियेस्फुटेपवसिद्धसर्वस्य।
जीवतश्शक्तेन्तथासंभवायदिवे
नदाक्षाभिनिवेशेनविमृशानिय
दासर्वसाधारणाभीष्ठार्थेनिर्मातृ
नापिभवति नउक्तेनस्वगर्भेयदा।
नैनेपिस्वयमकस्वसामर्थ्यंगणोज्ञ

लाः भवेद्धरूनराहूर्द्दाविनादास्थे
दीननानदाचनेषांसकलः कल्प
पादपद्मानाञ्जेदिनिषद्यंसंकरन
शाक्तिशाहोक्तान्तर्गमास्वान्तश्चाश
क्रारेववोयन्नपस्यप्रमान्तस्मारमा
नोमायाशाक्तयहृत्निनतस्त्वय
नोजनाय त्रिपदाघतुश्चाणनम
त्रयाणंभावोत्रख्यितदीभुगनं।
देन्तसुखीभावनामयानासहि।
स्थितिलयशहोक्तानांपदानाम।
वस्थान्मयदादिश्रयाणं त्रिचमन
हूतिवेनानदवनंतर्याख्यिपदं।
मायाशाक्ताछ्छादितमपिनतदि
षयोपभोगाद्यवसरेषुविद्यहृद
भासमानंतेननन्दवसरेषुहृणं

पि
स्त
८०
57

माज्ञोदिचितेनाप्यंनमेवंवेतद्धिमर
शावस्थितिनारतेमनान्तुयातनया
प्राणेनमान्मनस्तेनेवजीवितेना।
पिजीवमस्तेतेजनंरूर्यातनडके।
श्रीविज्ञानेभैरवेश्रेतः स्वात्रभवाते
दविकल्पोमेकुरोचराणावस्याभ
तिनाकराभैरवीभैरवात्मनः तद्यप
लब्धेतेज्ञातेयंविमलंविश्वसरण
मिमाधकपकम्पशोद्विसंगसमंहः।
छेशतमावेशावसानेकेयन्हेवंवा।
स्तेनवसनतस्वंविताकावद्मलेह
मामकनाकोटैः सोसावसभराते
मृतेः शान्माभावेपिदेवेशिभवेदांनं
देसंभवः आनंदेमहरवेतोश्यामेहेह
वावांपवेविचरान आनंदसन्द्रमे।

ध्यात्वा तन्मयेस्मिल्लयी भवेत्जागि
पानकृतोल्लासपरमानंदविजृंभना
न्भावयेद्भैरवं भावं महानंदमयो
भवेत् गीतादिविषयास्वादादस
मसौख्यैकतान्मनः योगिनस्तन्म
यत्वेनमनोरूढेस्तदात्मतेति आदि
नाऽध्यायश्वपेचतेनेनतं यतश्चाति प्रदर्शनेन
कष्टः प्रत्यिष्ठोवा किं करोतिमीवा
मृषन्यावन्नायमदंगच्छेमत्रस
दः प्रतिष्ठितः स्मादिनाश्चतुष्टः सा
दनाप्तनस्मंनेन प्रदर्शितेपतन्सो
दितिमध्येनिराकारंदमयैवस्तिभी
ने त्रिभुवनत्र्यमितिस्तत्रेणजाग
रादोनयोत्रयाणंसकमनेनसंवेद
नायतादिमध्येष्वस्मितिहृदिस्थं

ह्यारनिरुद्धपितयाभंचानिरुद्धपितेभ्रा।
न्तिविशेषः यतस्थितिपदाययतुप्रा
णेनैतानन्तरुत्वेनावहंभवद्दर्पणान्या
मेयामायामवछिदपित चिन्नस्थि
तिवक्षीरकरणराज्येषु त्रिपर्णा
वतुप्राणनीमित्तेवयुयांनम्हुवेद्रा।
पायांचित्तस्थितेनोतर्येणान्तुप्राणेन
कुर्यात् तथाशारीरकारणवाह्या
भासात्मिकायोवहिर्मुत्वेनायाम
ष्यान्तरविमर्शोवहंभवलाक्रमात्
क्रमंतारंपनस्यधुजोनेनान्तुप्राणेन
कुर्यात् यदुक्तंश्रीविज्ञानभैरवप
वसर्वंजगतस्वदेहंवास्वानन्दभरि
तस्मरेतयजपत्स्वामृतेनैवपरान
दमयोभवेत् एवंहृदानेदाम्नास्वावे

अप्रशक्तिः सर्वदानास्फुटीभूतासे
तीयपेक्षकारणैर्निर्माणंभवति
यदात्वयमेवमांतरीन्नर्योदशात्मा।
त्वेनस्वविमृशतितदादेहादिप्रमा
तृताभावादपूर्णः समस्तात्मकाण
वमलत्यागात् अभिलाषाद्बहिर्ग
तिः संवालस्य शक्तिचक्राधिष्ठितैः
कोंचकैः करणबहिष्करणतन्मा
त्रभूतैः सहसंवाह्यते योनेर्योंसेन
रेनीयत इति संवालः कर्मात्मत्वप
पञ्चस्यस्याभिलाषो मलोत्रविविति।
श्रीस्वंदोमनीमाहर्णंस्वस्वतात्म।
काविद्यात्मोणवंमलऊदभिला।
षाढमोर्बहिर्गतिविषयोर्ध्वविनप
वभवतिनतन्त्रात्वेस्वत्र्यया विहितवे

शि
सू
५९
59

ज्ञानवित् यदुक्तं कालिकाक्रमे।
यदविद्यावृततया विकल्पविषयो
गतः। शिवादीन्नैव जानाति समन्त्रज्ञा।
वयतेविलान् ततः शुभाशुभावा
लम्बनेनानवशर्वतः अशुभेभ्यश्शुभा
वेभ्यः परदुःखं भ्रमजातेर्यत्रतथ्यांक
लनाकृत्वा पश्यन्नेव नरकादिषु सोके
दोषैवदह्यते वर्णनोवह्निना यथा
मायामयेषु दाभावेषु सर्वेषु परिभु।
जते मयामयेन तृप्यन्तिने नराः स्वे
शाभाजनमितिकभूमिकोत्रिता।
याहत्रूपजगदाभासान्मनस्फुरन्ती
निवेसर्गिकः स्वानन्द्यान्यस्य मनुज्ञा
स्थितोऽस्याः श्रीणमंवेधः नथाव श्री
वाजसनेयायां यासाशक्तिःपराह

त्मव्यापिनी निर्मला शिवा शारका।
चक्रस्य जननी परानंदघनात्मिका
महाघोरेश्वरी चंडा सृष्टिसंहारका
रिका त्रिवं हं त्रिविधे त्रस्यैव लात्का
लेश्वकर्षिणीति संविद एव भगवन्माः
प्राणक्रमेणानाडित्रयवाहि सोमसू
र्यवह्न्यात्मावस्थितातीतानागता
वर्तमानरूपवाहकालोल्लासनवि
लापनकारिनमुके नडके प्री
स्वच्छंदे प्राणः प्राणमयः प्राणो वि
सर्गोपहरणं प्रतिनिममाश्रयंमथा
प्राणिनामहंसिस्थित इति प्राणस
हंकारस्य स्वरूपः प्राणस्वरूपं नोहं।
लाहृतिनिवृत्तकानीनि श्राश्रीस्वद
भट्टारकरूपप्राणमयनाविसर्गा।

शि
सू
८
60

इतिनग्राहग्रिमेह्वारकारितमभि
ह्नितमितिप्रकेनैसर्गिकः श्राणसं
यः इति श्रनपवभट्टश्रीकल्लटेनशा
णात्मनिमित्तदार्ढ्ये शाकसंविन्मा
णपरिणतेनितत्वार्थचिंतामणात्र
के अनस्थस्थितोपिनैसर्गिके श्रा।
णसंबंधे हलदाद्यंतरीकालोद्वि
मृश्याभानाम्लिसालोकोनरहत्या
ह नासिकोन्नमध्यमेयमाविस
त्रसम्यायमवसोयमोगाश्र सर्वना
भीवक्रायधानद्रुपेश्रसम्यायसच्चा।
सोश्रमोगाश्रद्विलणवासमध्यनाभी
पदेशुहानासिकानसोकोटिमेन।
वहन्तीति कृत्वाऊटिलवाहिनीशा
णशक्तिः तस्याश्चेतविभ्रांतरीसंवि

तस्या अपि मध्यं सर्वान्तरतमतया
प्रथानेन तस्य देवातिदेवस्य परोवय
स्वरूपिण्याः विमर्शः परमा शक्तिः
सर्वज्ञा ज्ञानपालिनीति श्रीकालि
काक्रमोक्तनीत्या यद्विमर्शमयं रू
पं तस्य मादनं निभालनप्रकर्षा
त्किमप्युच्यते अयं हि सर्वदशास्व
देदीप्यमाणो निर्विघ्नस्थानः परमा
मात्मः तदुक्तं श्रीविज्ञानभैरवे ग्रा
ह्यग्राहकसंवित्तिः सामान्या सर्व
देहिनां योगिनां तु विशेषोयं संब
न्धे सावधानतेति एवमीदृशस्य यो
गफलं दर्शयन्प्रकरणमुपसंहर
ति भूयः स्वात्मनि मीलने चैतन्या
त्मनः स्वरूपापादितसामरस्यविश्र

शि वृ ६१

61

सम्भ्रयः पुनःविगलितमदसंस्का
रात्मनाराकृष्यवशतिमीलने चे
नन्याभिमुखविनिमीलने पुनरपि चे।
नन्यात्मस्वस्वरूपोन्मीलनरूपपर।
योगाभिनिविष्टस्य योगिनो न भव
ति तदुक्तं श्रीस्वच्छन्दे उन्मनापर
तो देवि तत्रात्मानं नियोजयेत् त
स्मिन्मुकुलनोद्यात्मानं तन्मयश्च।
प्रजायत इति तथा चतद्दीपितोय
थावह्निर्निमिनीतवमास्वरः न
श्चयः प्रविशेत्काष्ठं तथात्मापुन
नष्ठुनः मलाकर्मकलागलेस्ता।
निर्मुक्तो विगतक्लमः तत्रस्थोपि
नवाप्नेतयतो तीव्र निर्मल इति
श्चयस्पादन्मीभदयेनोयमाशयः

याश्चिवत्नमस्ययोगिनोनास्सर्वमपि
त्वस्वभावएवकेवलंमायाशक्त्य
स्थापितस्तुविकल्पाद्देशात्माया
समानमपितत्रायंशमवस्तुहृदम
इमस्तोत्रोपायप्रदर्शनक्रमेणत
देवाभ्योगम्यतइतिशिवं इतिश्री
शिवस्तोत्रविवृतौकाणवोपायप्र
काशनंनामतीयउन्मेषः ॥ सेयम
गमसेवा…… सगतिस्तदाहृति
स्वैवरहस्यार्थेशिवस्तोत्रेप्रदर्शिता
…… वन्नवनवा
मर …… त्तिनोरमयन्त
भवाब्धिदेस्फुटमिमोशिवस्तोत्राव
मर्शिन इयमाराचकिनोऽविवा
धनीयशिमानिन्तुनेपरमोमतेः।

शि
८२
62

रमनमात्रतपवस्तयोवववन्हनिज
राजननादिभयापहात देहश्चा।
णमुखादिभिः परिमितमाहनास्
पदेस्व हृतभ्यन्तस्येचिन्तुनेनिंजनस
महन्माहेश्वरेस्वजनः मध्येवीयस्त
धात्रिविश्वमभिनस्तस्फेनपिजेय
मयः पश्येउपदशानस्वकथितः
साक्षात्स्वपकः शिवः नरनतर
मांसंसाराब्धिविपन्नपरेपदेपद
मविचलनिमालोकप्रमदस्व।
निर्भरेविमृशतशिवश्लोकस्तत्र
रहस्यसमजलेश्वसभविलसत्स
युक्त्यानसमस्तवदापितत समा
माशिवतत्त्वविमर्शनीहानिः राज
नत्तमेंद्रस्यातिशिवम् ॥ १२८४

८१/
लिख

